

Percepcija prava u vezi i diskrepance između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze

---

Miloš, Iva Sofija

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:855841>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za psihologiju

Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Iva Sofija Miloš

**Percepcija prava u vezi i diskrepancije između
idealnih i aktualnih značajki partnera i veze**

Diplomski rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
Diplomski sveučilišni studij psihologije (jednopedmetni)

Percepcija prava u vezi i diskrepancije između idealnih i aktualnih
značajki partnera i veze

Diplomski rad

Student/ica:

Iva Sofija Miloš

Mentor/ica:

Izv.prof. dr.sc. Vera Čubela Adorić

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Iva Sofija Miloš**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Percepcija prava u vezi i diskrepancije između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. veljače 2016.

Sadržaj

Sažetak	1
Abstract	2
1. UVOD	3
1.1. Model idealnih standarda	5
1.2. Prava i zasluge u vezi	9
2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA	13
2.1. PROBLEMI:	15
2.2. HIPOTEZE:	15
3. METODA	16
3.1. ISPITANICI	16
3.2. INSTRUMENTI	17
3.2.1. Skale za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze	17
3.2.2. Skala percepcije prava u vezi	19
3.3. POSTUPAK	21
4. REZULTATI	22
4.1. Analiza latentne strukture primijenjenih skala	22
4.1. Rezultati analize razlika prema spolu i statusu veze	36
4.2. Ispitivanje odnosa između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te mjera njihove podudarnosti	38
4.3. Ispitivanje odnosa značajki partnera i veze (idealnih/ aktualnih i podudarnosti između njih) i percepcije prava u vezi	43
5. RASPRAVA	45
5.1. Latentna struktura skala	45
5.2. Razlike prema spolu i statusu veze	47
5.3. Odnos između procjena idealnih i aktualnih značajki partnera/ veze	48
5.4. Odnos idealnih i aktualnih značajki partnera i veze, diskrepancije između njih i percipiranih prava	51
5.5. Nedostaci i smjernice za buduća istraživanja	53
6. ZAKLJUČAK	55
7. LITERATURA	56
8. PRILOG	58

Sažetak

Percepcija prava u vezi i diskrepancije između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze

Provedeno je istraživanje inspirirano modelom idealnih standarda, koji se bavi sadržajem i funkcijama standarda u bliskim vezama. Prema modelu, ljudi imaju stalno dostupne idealne standarde, koji se odnose na tri osnovne dimenzije partnera (toplina-povjerenje, vitalnost-atraktivnost i status-resurs) i dvije dimenzije veze (intimnost-odanost i strast), s kojima uspoređuju aktualnog partnera i vezu, a stupanj podudarnosti ili diskrepancije služi objašnjenju, evaluaciji i regulaciji veze, partnera i sebe kao partnera. Budući da se nalazi o idealnim standardima i (ne)podudarnosti između idealnih i aktualnih značajki u literaturi često interpretiraju u terminima očekivanja, prava i zasluga u vezi, cilj ovog istraživanja bio je ispitati percepciju prava i zasluga u vezi, koja, kao percepcija onoga što osoba smatra da zaslužuje u vezi, odražava stupanj u kojem pojedinac od romantičnog partnera očekuje zadovoljenje vlastitih relacijskih potreba, želja i fantazija. Prethodna istraživanja i tumačenja sugeriraju distinkciju između dvije šire kategorije prava: adekvatnog, (asertivnog) i neadekvatnih (pretjeranih i ograničenih) percipiranih prava u vezi. Provedeno je korelacijsko istraživanje na prigodnom uzorku od 228 ispitanika koji su popunili mjere percepcije idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te percepcije prava u vezi. Osim latentnih struktura ovih mjera, analizirane su razlike u rezultatima s obzirom na spol ispitanika i aktualni status veze. Analiza korelacija između rezultata na mjerama percepcije prava u vezi i značajki partnera i veze ukazala je na povezanost aktualnih/ idealnih standarda s određenim formama prava u vezi. Podudarnost vlastitih aktualnih i idealnih značajki je povezana s većim očekivanjima i manjom inhibicijom vlastitih prava u vezi. Podudarnosti aktualnih i idealnih značajki partnera i veze su negativno povezane s usmjerenošću na negativno. Asertivna prava su generalno pozitivno povezana s (idealnom) toplinom, dok je osjetljivost u negativnoj korelaciji s aktualnim procjenama partnera i veze.

Ključne riječi: partnerske veze, model idealnih standarda, percepcija prava u vezi

Abstract

The sense of relational entitlement and discrepancies between ideal and actual partner and relationship standards

The conducted research was inspired by the Ideal Standards Model, which deals with the content and functions of standards in close relationships. According to the model, people hold chronically accessible ideal standards, which refer to three basic partner dimensions (Warmth-Trustworthiness, Vitality-Attractiveness and Status-Resources) and two relationship dimensions (Intimacy-Loyalty and Passion), with which they compare their actual partner and relationship. The degree of consistency/ discrepancy serves to explain, evaluate and regulate the relationship, partner and themselves as a partner. Since the findings about ideal standards and (non)consistencies between ideal and actual features in literature are often interpreted in terms of expectations, rights and deservingness in relationships, this research aimed to examine the sense of relational entitlement, which, as the subjective perception of what one deserves in a relationship, reflects the extent to which an individual expects his or her relational wishes, needs and fantasies to be fulfilled by a partner. Previous research and theorizing suggested distinction between two broader categories of entitlement: adequate, (assertive) and inadequate (excessive and restricted) sense of relational entitlement. Correlational study was conducted on a convenience sample of 228 participants, who completed measures of ideal and actual partner and relationship features and sense of relational entitlement. Apart from the latent structures of these measures, the differences on results regarding gender and current relationship status were analyzed. Analysis of correlations between results on measures of sense of relational entitlement and partner and relationship features suggested that actual/ ideal standards are related to some forms of relational entitlement. Consistency between actual and ideal self features is related to higher Expectations and less Restricted entitlement. Consistencies between actual and ideal features of the partner and relationship are negatively related to Vigilance on negative aspects. Assertive rights are generally positively related to (ideal) Warmth-Trustworthiness, while Sensitivity is in a negative relationship with actual partner and relationship perceptions.

Key words: partner relationships, Ideal Standards Model, sense of relational entitlement

1. UVOD

Bliske veze i odnosi s drugim ljudima od velike su važnosti u životima većine ljudi. Pažnja usmjerena na ljubav, partnere i veze nije prisutna samo u zapadnim društvima, iako u njima važnost traženja ljubavi i formiranja intimnih veza osobito dolazi do izražaja, kroz mnoštvo informacija prezentiranih u knjigama, filmovima, novinama i sl. Romantična ljubav, brak, udvaranje i seks igraju važnu ulogu u svim poznatim kulturama (Fletcher, 2002).

Istraživanja o vezama, naravno, nisu nova i zaokupljaju pažnju istraživača iz različitih disciplina, uključujući sociologe, antropologe, biologe i, naravno (socijalne) psihologe, čiji se fokus mijenjao od pokušaja stvaranja popisa varijabli koje determiniraju privlačnost među ljudima, preko istraživanja kompleksnijih procesa u osnovi razvoja, održavanja i prekida veza, povezanosti bihevioralne interakcije i bračnog zadovoljstva, do, konačno, eksplozije radova o ulozi stilova privrženosti, socijalne kognicije (vjerovanja, kognitivnih procesa itd.) i emocija u intimnim vezama (Fletcher, 2002). Ljudi nastoje razumjeti i objasniti ponašanje drugih, osobito u kontekstu bliskih veza. Funkcioniranje veza u realnosti podrazumijeva i pokušaje razumijevanja, predviđanja i kontrole uključenih procesa, a uzimajući u obzir važnost koju veze imaju za psihičko i fizičko zdravlje i dobrobit ljudi, logično je da će oni biti motivirani da održavaju i poboljšavaju vlastite veze i, općenito, nastoje regulirati svoje odnose s drugima. Ne čudi, stoga, da su intimne veze predmetom različitih tumačenja (Fletcher, 2002; Fletcher, Simpson, Thomas i Giles, 1999).

Polazeći od socijalno-kognitivne perspektive u razmatranju procesa koji se zbivaju u kontekstu bliskih veza, naglašava se uloga postojećih, mentalno pohranjenih struktura znanja koje se tiču upravo bliskih veza (Fletcher i sur., 1999). U biti, ljudi imaju standarde u gotovo svim domenama života, a standardi su važni jer su funkcionalni. Uspoređujući stvarno iskustvo sa standardima (odnosno mentalnim reprezentacijama očekivanih ishoda u određenoj životnoj domeni), ljudi zaključuju o konzistenciji ili nekonzistenciji, što dalje koriste u svrhe evaluacije, objašnjenja i/ili regulacije postojećeg stanja. Kad je riječ o vezama, u posljednjih 10 – 15 godina se velika pažnja posvećuje upravo tim standardima te njihovim funkcionalnim i interpersonalnim implikacijama (Eastwick, Luchies, Finkel i Hunt, 2014). Riječ je o idealima, odnosno kognitivnim standardima koji specificiraju set, u osnovi relacijskih, očekivanja, želja i nada. S obzirom na to da ovi standardi uključuju tri međusobno povezane i isprepletene komponente (percepcije sebe, partnera i veze), mogu znatno utjecati na kognicije i ponašanje u partnerskoj vezi. Oni, naime, prethode vezama, ali i utječu na procjene i odluke

o vezama, jer služe kao standardi s kojima se percepcije aktualne veze i partnera mogu uspoređivati. Ova ideja usporedbe zapravo potječe od teorije socijalne razmjene, koju su 1959. postavili Thibaut i Kelley, a koja odnose među ljudima razmatra kroz dobitke i gubitke, fokusirajući se na razinu usporedbe (razinu ishoda za koju pojedinci vjeruju da ih u nekoj vezi zaslužuju) kao standard pri ocjeni jesu li rezultati nekog odnosa zadovoljavajući ili nezadovoljavajući, suprotstavljajući percipirane razine nagrada deriviranih iz veze (ishoda) tom standardu (Fletcher i sur., 1999).

Međutim, procjene veze se ne temelje na globalnim dimenzijama koje predstavljaju neka generalna očekivanja dobitaka dostupnih u vezi nego na sadržajno bogatim dimenzijama koje uključuju specifičnije idealne standarde. Fletcher i sur. (1999) su to i pokazali radom usmjerenim na strukturu i funkciju ideala u romantičnim vezama, integrirajući pritom socijalno-kognitivni i evolucijski pristup. Naime, proveli su niz istraživanja s ciljem razvoja pouzdanih mjera idealnog partnera i veze. Tražeći od ispitanika da opišu sve karakteristike idealnog partnera ili idealne veze te kodirajući njihove odgovore, konačno su utvrdili listu odgovarajućih deskriptivnih riječi i fraza (n=69) te, zatim, utvrdili i da se karakteristike idealnog partnera mogu razmatrati kroz tri faktora (toplina-povjerenje, vitalnost-atraktivnost i status-resursi), dok je idealna veza reprezentirana dvama faktorima (intimnost-odanost i strast). Ovih pet faktora su donekle nezavisni i definiraju dva faktora višeg reda (toplina-odanost i vitalnost-status-strast) (Fletcher i sur., 1999). Općenito, ovi su faktori u skladu s evolucijskom perspektivom (usmjerenom na podrijetlo i adaptivnu funkciju različitih oblika ponašanja i kognicija) i modelom strategija odabira partnera. Gangestad i Simpson (2000), u tom smislu, sugeriraju tri osnovna postulata na kojima se temelji odabir partnera kod ljudi. Prema njihovu modelu, kao prvo, selekcija generira fleksibilan set strategija i taktika razvijenih u postojećoj socijalnoj i fizičkoj okolini. Drugo, iako se ne poriče važnost razlika među spolovima u procesu odabira partnera, prvenstveno se razmatraju (i objašnjavaju) značajne individualne razlike u seksualnim stavovima i ponašanju. Treće, sugerira se da su strategije i taktike uključene u odabir partnera funkcija dviju vrsta ciljeva: potrage za „dobrim genima“ i potrage za dobrim budućim roditeljima, odnosno za „dobrim ulaganjem“. Prema tome, različite dimenzije (faktori) predstavljaju odvojene „rute“ odabira partnera i promoviranja vlastite reproduktivne sposobnosti (Gangestad i Simpson, 2000). Usmjerenost i osjetljivost na partnerov kapacitet za intimnošću i predanošću povećava vjerojatnost pronalaska kooperativne i odane osobe, koja će se posvetiti partneru i roditeljstvu (što signalizira „dobro ulaganje“). Fokusiranje na atraktivnost i zdravlje partnera, povećava

vjerojatnost pronalaska mlađeg, zdravijeg i, konačno, reproduktivno sposobnijeg partnera (što signalizira „dobre gene“), a razmatranje partnerova statusa i izvora pojedincu povećava vjerojatnost pronalaska bogatog, utjecajnog i poštovanog partnera (što signalizira „dobro ulaganje“). Naravno da karakteristike partnera i veze nisu potpuno neovisne, pa će i osoba koja smatra da su humor i smijeh izuzetno važni za idealnu vezu, vjerojatnije tražiti duhovitog partnera, tj. osobu s kojom takvu vezu može ostvariti (Fletcher, 2002; Gangestad i Simpson, 2000). Ova razmišljanja, u biti, kao ključne značajke Gangestadova i Simpsonova modela, predstavljaju platformu razvoja socijalno-psihološke teorije, koja se bavi procesima u vezi, uključujući i sam odabir partnera i vezu koja nakon toga slijedi (Fletcher i Overall, 2007). Dodatno, Fletcher (2002) ističe prednosti integriranja socijalne (socijalno-kognitivne) i evolucijske perspektive pri istraživanju procesa uključenih u započinjanje i održavanje intimnih veza. Naime, s obzirom na to da su socijalno-kognitivni i evolucijski pristupi kompatibilni i komplementarni, jer se bave različitim pitanjima, mogu se uzajamno nadopunjavati te pridonijeti spoznajama u ovom području. U skladu s tim idejama je razvijen i model primarno usmjeren na standarde koje ljudi koriste u kontekstu bliskih veza, konzistentan i s evolucijskim idejama.

1.1. Model idealnih standarda

Model idealnih standarda (Fletcher i Simpson, 2000; Fletcher, Simpson i Thomas, 2000; Fletcher *isur.*, 1999; Simpson, Fletcher i Campbell, 2000) počiva na ideji o kronično dostupnim kognitivnim standardima o partneru i vezi, koje ljudi koriste sa svrhom upravljanja i reguliranja svojih interpersonalnih odnosa. Kao što je već spomenuto, oni prethode vezama i djeluju tijekom njih, kroz funkcije evaluacije, objašnjenja i regulacije (Fletcher, 2002; Fletcher i Simpson, 2000). Drugim riječima, model pretpostavlja da ti kognitivni idealni standardi, reprezentirani dimenzijama u skladu s temeljnim ciljevima osiguranja „dobrih gena“ i/ili „dobrog ulaganja“, služe evaluaciji, objašnjenju i regulaciji partnera i veze, usporedbom ideala i aktualnih percepcija (gdje je riječ o percipiranoj podudarnosti/diskrepanciji između idealnih i aktualnih percepcija). Pri tome, razina točnosti i/ili pristranosti u važnim procjenama proizlazi iz dva temeljna nezavisna cilja: motiva za točnošću i istinom nasuprot motivu za održavanjem pozitivne slike o vezi (Fletcher i Overall, 2007). Uzimajući u obzir visoke cijene konflikata i prekida veze za zdravlje i dobrobit pojedinca, razumljivo je da će ljudi povremeno idealizirati partnera/ vezu. Uz to, predanost dugotrajnoj vezi zahtijeva određenu razinu vjere i pouzdanosti u njen uspjeh, pa stoga rastu i psihološki pritisci za

povoljnim procjenama. Međutim, ponekad situacija zahtijeva suočavanje s istinom (npr. pri donošenju važnih odluka), jer točno predviđanje, objašnjenje i kontrola partnera/ veze postanu važniji. Fletcher i Simpson (2000) navode da ovi motivi imaju važne implikacije za razumijevanje posljedica diskrepancija između aktualnih i idealnih značajki. Kada, primjerice, dominiraju motivi za ojačavanjem (idealizacijom, pozitivnim procjenama), ljudi će pokušavati smanjiti diskrepancije koristeći kognitivne strategije, kao što su racionaliziranje nekonzistencije ili kognitivno prilagođavanje aktualnih i/ili idealnih značajki. Međutim, kada se zahtijeva točnost (npr. kada se u vezi jave veći problemi ili postanu dostupni alternativni partneri i nametne se potreba za važnim odlukama), opažene diskrepancije će motivirati pojedince na detaljniju analizu i obradu informacija, te korištenje bihevioralnih strategija, poput mijenjanja vlastitog ili partnerovog ponašanja, kako bi se nekonzistencije smanjile. Konačno, ako osoba zaključi da postoje važne diskrepancije i da se one ne mogu riješiti, može napustiti vezu ili tražiti nove partnere, koji bolje odgovaraju osobnim preferencijama (Fletcher i Simpson, 2000). Te preferencije za određenim (idealnim) značajkama su, između ostaloga, definirane osobnim iskustvima, opažanjem veza drugih ljudi i informacijama prezentiranim u knjigama, novinama, na filmovima i sl. (Fletcher i sur., 1999). Socijalno-kognitivni pristup pretpostavlja aktivnost osobe, koja opažajući svoju okolinu (uključujući i opažanje akcija i ponašanja filmskih i drugih likova u kontekstu interpersonalnih odnosa) uči što je prihvatljivo, odnosno oblikuje vlastite standarde o partneru/ vezi internalizirajući određena vjerovanja i očekivanja (Holmes i Johnson, 2009). Naravno da ti standardi variraju među pojedincima (zbog njihovih različitih iskustava i osobina). Dok jedna osoba pridaje veliku važnost fizičkoj atraktivnosti kod partnera, drugoj mogu biti važnije npr. značajke poput inteligencije ili materijalnog bogatstva. Nadalje, pokazalo se da postoje i razlike među grupama, pri čemu se prvenstveno misli na razlike u idealnim preferencijama između muškaraca i žena. Veći naglasak koji žene stavljaju na status i resurse partnera, odnosno veća važnost koju muškarci pridaju atraktivnosti partnerice, mogu se objasniti adaptivnošću takvih preferencija za opstanak vrste (Eastwick, Luchies, Finkel i Hunt, 2014). Ipak, te se razlike između spolova, izgleda, javljaju samo pri razmišljanju o hipotetskim partnerima, ali ne i kada je riječ o stvarnim ljudima, tj. o (potencijalnim) partnerima s kojim je osoba bila barem u interakciji licem u lice. Naime, Eastwick i sur. (2014) su meta-analizom utvrdili da i fizička atraktivnost i sposobnost zarađivanja podjednako predviđaju evaluacije partnera i partnerica u istraživanjima koja su uključivala procjenu aktualnih (a ne hipotetskih) osoba - tj. ljudi koje su barem vidjeli uživo.

Dok evolucijska psihologija nastoji pružiti objašnjenje procesa u samom početku razvoja veze (dakle, pri odabiru partnera), ne baveći se onim što se događa u kasnijim fazama, model idealnih standarda, zbog svog socijalno-psihološkog aspekta, pruža objašnjenja i onih procesa koji se odvijaju kasnije, nakon što se veza već formirala (Fletcher i Overall, 2007). Istraživanja su potvrdila njegove glavne postavke i veću obuhvatnost u odnosu na spomenutu teoriju socijalne razmjene (iz koje je preuzeta ideja o usporedbi aktualnih značajki sa standardima) i druge teorije koje pretpostavljaju nezadovoljstvo ili neugodu kao odgovor na percipiranu diskrepanciju između pojedinčevih ciljeva i njegova trenutnog stanja te, samim time, i motivaciju za smanjenjem/ rješavanjem te diskrepancije (npr. Higginsova teorija samodiskrepancije, od koje je zapravo „posuđeno“ objašnjenje funkcija ideala) (Preotu i Turliuc, 2013). Za razliku od njih, teorijske osnove modela idealnih standarda su pod utjecajem suvremenih evolucijskih principa, što pridonosi mogućnosti generiranja specifičnijih hipoteza, vezanih za sadržajno specifične dimenzije. U tom je smislu, na primjer, potvrđeno da pojedinci koji drže da je intimnost izuzetno važna za uspjeh bliskih veza također pridaju veću važnost onim idealima partnera koji su povezani s dimenzijom topline-povjerenja, odnosno idealima veze iz kategorije intimnosti-odanosti (Fletcher i sur., 1999). Nadalje, oni koji smatraju da je za uspješniju vezu osobito važna strast, pridaju veću važnost idealima partnera i veze koji se odnose na atraktivnost-vitalnost, dok je vrednovanje eksternalnih faktora kao ključnih za uspješnu vezu, povezano i sa stavljanjem veće važnosti na partnerske ideale iz kategorije status-resursi (Fletcher i sur., 1999).

Nadalje, pojedinci koji sebe procjenjuju pozitivnije na pojedinoj dimenziji (toplina, vitalnost i status) pridaju veću važnost idealnim standardima koji korespondiraju upravo s tom dimenzijom te imaju i manje fleksibilna očekivanja od partnera vezana za tu dimenziju (Campbell, Simpson, Kashy i Fletcher, 2001). Drugim riječima, što su idealni standardi pojedinca viši, to on i više traži od partnera, odnosno zahtjevniji je u pogledu podudaranja aktualnih karakteristika partnera s idealima (Campbell i sur., 2001). Ovaj nalaz skreće pažnju na ulogu koju u ovom kontekstu imaju samoprocjene, ali i na pitanja prava i zahtjeva od partnera/ veze te pokušaje regulacije partnera/ veze u slučajevima diskrepancija, baš kako je i pretpostavljeno modelom idealnih standarda. Uz to, Fletcher i Overall (2007) smatraju da u osnovi razlika među ljudima u važnosti koju pridaju određenim idealima partnera, leži upravo percepcija sebe kao partnera na pojedinim dimenzijama. Dakle, percepcije vlastite partnerske vrijednosti odražavaju iste tri kategorije koje su i u osnovi procjena partnera te određuju način na koji ljudi postavljaju svoje standarde za evaluaciju partnera (tj. na temelju procjene vlastite

partnerske vrijednosti, postavljaju i očekivanja od partnera) (Fletcher i Overall, 2007; Overall, 2005). Nadalje, kad je riječ o pokušajima regulacije, model idealnih standarda se bavi i razlikom između pokušaja regulacije sebe i pokušaja regulacije partnera, kao odgovora na percipirane diskrepancije (Overall, 2005). Ovisno o tome je li lokus diskrepancije *ja* ili *partner*, ovisi i specifičan fokus regulacijskih pokušaja. Konkretnije, ako postoji velika diskrepancija između vlastitih idealnih i aktualnih karakteristika na određenoj dimenziji, osoba će biti motivirana na samoregulaciju (a ne regulaciju partnera) na toj dimenziji, dok će, u slučaju postojanja velike diskrepancije između aktualnih i idealnih karakteristika partnera na određenoj dimenziji osoba biti motivirana na regulaciju partnera vezanu za tu dimenziju (a ne samoregulaciju) (Overall, 2005). Također, Overall (2005) te Overall, Fletcher i Simpson, (2006) usmjeravaju se i na uspješnost regulacijskih pokušaja, koji zapravo moderiraju odnos regulacije i percipirane podudarnosti idealnih i aktualnih značajki, na način da uspješni pokušaji regulacije zapravo povećavaju podudarnost, dok neuspješni povećavaju salijentnost ili možda značaj diskrepancija između aktualnih i idealnih karakteristika. Navedenim se ujedno naglašava kako je riječ o dinamičnom procesu. Osobe, naime, koriste idealne standarde za evaluaciju i regulaciju, prate razine podudarnosti (i promjene u njoj), motreći, također, efekte regulacijskih pokušaja na promjene podudarnosti. Uz to, percipirana podudarnost/ diskrepancija između idealnih i aktualnih značajki identificirana je i kao medijator varijabla u odnosu regulacije i percipirane kvalitete veze (Overall, 2005; Overall, Fletcher i Simpson, 2006). Dakle, idealni su standardi uzrok i posljedica evaluacije i regulacije u vezi. Oni prethode evaluacijama te, u slučaju diskrepancija aktualnih i idealnih značajki motiviraju pokušaje regulacije, koji, ovisno o uspješnosti, povećavaju ili smanjuju diskrepancije, a pokušaji regulacije upravo kroz djelovanje na diskrepancije, djeluju i na zadovoljstvo vezom (Overall, 2005). Zanimljiv je i nalaz spomenutog istraživanja da pojedinci izražavaju veću želju i više pokušaja mijenjanja sebe na određenoj dimenziji što svoje partnere percipiraju sličnijima idealima na toj dimenziji. Slično tome, što više pojedinci zadovoljavaju vlastite standarde na nekoj specifičnoj dimenziji, to više žele i pokušavaju promijeniti partnera na toj dimenziji. Ovakvi nalazi ističu važnost dinamike koja postoji u vezi, ali sugeriraju i da želje (i očekivanja) pojedinaca od sebe ovise o tome koliko je partner „blizak“ idealu, odnosno želje i očekivanja pojedinca od partnera ovise o tome koliko sam taj pojedinac korespondira s idealom. Kako je već navedeno, značajke i percepcije sebe leže u osnovi standarda za evaluaciju partnera. U tom smislu, nameće se pitanje općenito očekivanja i zahtjeva u kontekstu veze, tj. pitanje prava i zasluga u vezi kao varijable u pogledu koje postoje individualne razlike. Prema Tolmaczu (2011), ovisno o vlastitom osjećaju prava i

zasluga, partneri kontinuirano evaluiraju i uspoređuju ono što dobivaju u vezi s onim što očekuju.

1.2. Prava i zasluge u vezi

Osjećaj prava i zasluga (*engl. entitlement*) inače (ne samo u kontekstu bliskih veza), odnosi se na percepciju onoga što zaslužujemo u određenoj situaciji, uključujući i očekivanja da drugi ljudi i/ili institucije podupru naše potrebe (Zemojtrel-Piotrowska i sur., 2015). Ključan je za pitanja raspodjele sredstava u društvu te je kao socijalni fenomen proučavan i u kontekstu masovnih prosvjeda, zaštite osobnih prava u svakodnevnim interakcijama, očekivanja javne pomoći u teškim životnim situacijama i sl. Konceptualizacija ovog pojma u psihološkoj literaturi podrazumijeva različite pristupe, od kojih većina naglašava patološke aspekte osjećaja prava i zasluga te njegovu vezu s narcizmom (Zemojtrel-Piotrowska i sur., 2015). Kliničari i autori različitih tumačenja govorili su o ovoj temi. Primjerice, Freud opisuje pacijente koji su smatrali da zaslužuju poseban tretman ili kompenzaciju za nepravdu koja im je načinjena u prošlosti (Tolmacz i Mikulincer, 2011). Karen Horney (1964, 1976) spominje ovaj pojam u kontekstu pacijenata s „neurotičnim zahtjevima“, koji nastaju kad potrebe i želje, same po sebi razumljive, postaju zahtjevi, te smatra da je jedna od glavnih težnji neurotičnih osoba njihova pretjerana ovisnost o ljubavi i povlađivanju drugih, pri čemu uopće nije bitno je li im stalo do dotične osobe niti ima li ona ikakav značaj za njih. Ta njihova žudnja i „glad“ za ljubavlju i uvažavanjem drugih izlazi na vidjelo u osjetljivosti neurotičara u trenutku kada ne uslijedi pažnja koju su očekivali. Oni se, na primjer, mogu osjećati uvrijeđenima ako druga osoba ne prihvati njihov poziv, ne javi im se, ne složi se s njihovim mišljenjem i sl. No, iako postavljaju neumjerene zahtjeve (vjerujući da su potpuno umjereni, pristojni i ispravni u zahtjevima) i velik značaj daju svojim vlastitim željama, istodobno ignoriraju želje, potrebe i zahtjeve drugih ljudi (Horney, 1976, 1964).

Razumijevanju osjećaja prava i zasluga je pridonijelo i kasnije diferenciranje triju stavova: normalna, tj. adaptivna, pretjerana i ograničena prava i zasluge (Tolmacz, 2011; Tolmacz i Mikulincer, 2011). Od ranih 1970-ih godina je zapravo postalo jasno da je određeni stupanj ovog osjećaja nužan za normalan psihološki razvoj i samopoštovanje. *Normalni* osjećaj prava i zasluga karakterizira pojedince koji su u stanju realistično procijeniti na što imaju pravo i što mogu i trebaju očekivati od drugih. *Ograničeni* osjećaj prava i zasluga podrazumijeva i ograničenost u asertivnosti i autonomiji te pretjeranu opreznost, kao da osoba sumnja i propituje pravo da izrazi svoje potrebe ili primi pažnju uopće. Ovakav

osjećaj ukazuje i na nisko samopoštovanje te je vjerojatno rezultat nezadovoljavajućih interakcija s drugima. Konačno, *pretjerani* osjećaj prava i zasluga postoji onda kad se pojedinac osjeća slobodnim činiti što god želi te vjeruje da zaslužuje zadovoljenje svojih želja i potreba, bez obzira na osjećaje, potrebe i prava drugih ljudi (Tolmacz i Mikulincer, 2011). Većina psihoanalitičkih autora smatra da je ovakav stav u biti obrana od boli i razočaranja doživljenih u interakcijama s neosjetljivim drugima (npr. Horney, 1976, 1964). Također, sugerirano je da trauma (npr. seksualno zlostavljanje) može voditi osjećajima krivnje i srama te time rezultirati i ograničenim osjećajem ili nedostatkom osjećaja prava i zasluga, ali i, shvaćena kao nepravda prema pojedincu, može voditi pretjeranom osjećaju prava i zasluga (pri čemu se očekuje poseban tretman kao svojevrsna naknada za tu nepravdu) (Tolmacz i Mikulincer, 2011).

U psihologiji ličnosti se naglašavaju i patološki i nepatološki aspekti doživljaja prava i zasluga. Međutim, i dalje se on konceptualizira kao nepoželjno psihološko stanje (Bishop i Lane, 2002; Campbell, Bonacci, Shelton, Exline i Bushman, 2004; Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015). Campbell i sur. (2004) ga definiraju kao globalan, stabilan i trajan osjećaj da pojedinac zaslužuje više i da ima pravo na više nego drugi. Klinički pristupi se fokusiraju na patološki koncept osjećaja prava i zasluga, razmatrajući ga kao komponentu narcističke ličnosti i definirajući ga u terminima neopravdanih zahtjeva za posebnim tretmanom zbog nekakvih osobnih sposobnosti, karakteristika i/ili položaja. Ovakav se oblik osjećaja prava i zasluga doživljava kao patološko i socijalno nepoželjno ponašanje (Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015).

S druge strane, razmatrajući osjećaj prava i zasluga iz socijalno-psihološke perspektive, nije više naglasak na patologiji nego na pojmu samih zasluga, socijalne pravde i pravednosti (Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015). U tom se smislu ovaj osjećaj čak ni ne razmatra kao osobina ličnosti nego je zapravo riječ o korisnoj i djelotvornoj bihevioralnoj tendenciji, vezanoj i uz socijalne norme, koje pružaju opravdanja za pojedinačne zahtjeve. Naglasak je na obvezama i očekivanju od drugih (ljudi, grupa kojima pojedinac pripada i institucija, uključujući i državu) da brinu o pojedincu, zadovolje njegove potrebe i osiguraju mu podršku, bez obzira na njegove osobne napore ili akcije (jer se ova forma osjećaja prava i zasluga temelji na socijalnoj poziciji i situaciji) (Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015). I dok je ovakvo shvaćanje osjećaja prava i zasluga prisutno u istraživačkoj tradiciji srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja, u drugim je istraživanjima, koja ističu vezu s narcizmom te se usmjeravaju na generalnu tendenciju formuliranja zahtjeva, potpuno zanemareno. Neke od

najpopularnijih i najčešće korištenih mjera osjećaja prava i zasluga naglašavaju upravo povezanost s narcizmom, kao npr. subskala narcističkog osjećaja prava i zasluga iz Narcissistic Personality Inventory-a (NPI; Raskin i Terry, 1988, prema Campbell i sur., 2004) ili Skala percipiranih prava (Psychological Entitlement Scale, PES; Campbell i sur., 2004).

Upravo je iz ovih razloga nedavno predložen multifaktorski model osjećaja prava i zasluga, koji podrazumijeva postojanje aktivne, pasivne i osvetničke forme ovog fenomena (Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015). Aktivna forma se temelji na promociji vlastite vrijednosti te na vlastitoj aktivnosti i oslanjanju na sebe samoga pri ostvarivanju određenih ciljeva. Pasivna forma je konceptualizirana kao vjerovanje da drugi ljudi i institucije imaju obveze prema pojedincu te u pravi plan stavlja socijalnu grupu kojoj osoba pripada i koja bi trebala služiti njenim interesima, dok se osvetnička forma temelji na zaštiti vlastitih interesa u situaciji kad bi ih drugi ljudi mogli ugroziti i podrazumijeva inzistiranje na osveti te teškoće opraštanja prijašnjih uvreda. Međukulturalnom validacijom predloženog modela i Upitnika stavova prema pravima i zaslugama (Entitlement Attitudes Questionnaire, EAS, Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015) potvrđena je ovakva, trodimenzionalna struktura osjećaja prava i zasluga, fenomena koji ima ključnu ulogu u razmatranju suvremenih političkih i društvenih pitanja (Zemojtel-Piotrowska i sur., 2015). Tolmacz (2011) navodi da osjećaj prava i zasluga utječe na naše interakcije i stavove u različitim kontekstima, a njegova uloga u funkcioniranju dijada, grupa i društva potvrđena je i radom Campbella i sur. (2004), koji su, nakon konstrukcije Skale percipiranih prava (PES) u nizu istraživanja provjerili i njegove interpersonalne posljedice. Utvrdili su, primjerice, povezanost osjećaja prava i zasluga s kompetitivnim (sebičnim) odgovorima u situaciji socijalne dileme, povezanost s agresivnošću nakon kritike te povezanost s nizom varijabli koje ukazuju na sebičan pristup u romantičnim vezama (npr. odbijajući stil privrženosti, odnosno pridavanje važnosti sebi, ali ne i drugima, negativnija ponašanja u situacijama konflikata u vezi, slabija empatija, nepoštivanje partnera) (Campbell i sur., 2004). Klinički izvori, također, upućuju na važnost i jedinstvenost osjećaja prava i zasluga u bliskim vezama, koji pokazuje svoj utjecaj na kvalitetu veze i stupanj zadovoljstva partnera (Tolmacz, 2011).

Dodatno, sugerirano je i da se osjećaj prava i zasluga može razlikovati ovisno o konkretnoj životnoj domeni. Primjerice, osoba može izražavati pretjerani osjećaj samo u pojedinim situacijama i odnosima, dok inače, u drugima, manifestira sasvim normalne i adaptivne stavove o očekivanjima, pravima i zaslugama. Tolmacz i Mikulincer (2011) ističu važnost istraživanja ovog osjećaja u kontekstu bliskih veza. Pri tome se osjećaj prava i

zasluga u vezi definira kao stupanj u kojem pojedinac od romantičnog partnera očekuje zadovoljenje vlastitih relacijskih potreba, želja i fantazija, što uključuje i afektivne i kognitivne odgovore pojedinca na partnerov neuspjeh u zadovoljenju tih ciljeva (Tolmacz i Mikulincer, 2011). U ovom je kontekstu važno spomenuti i psihoanalitičko gledište na romantične veze odraslih, prema kojemu one predstavljaju glavno područje u kojemu ljudi očekuju izražavanje i ispunjavanje svojih potreba, želja, fantazija (Campbell i sur., 2004; Tolmacz, 2011). Uz to, Tolmacz (2011) spominje posebnost i jedinstvenost osjećaja prava i zasluga vezanih za bliske veze, jer ovi dijadni odnosi, po samoj svojoj prirodi okarakterizirani visokim razinama intimnosti, generiraju takve potrebe, želje i očekivanja, kakva se ne očekuju od drugih odnosa. Naravno, u oblikovanju ovakvih osjećaja i stavova, svoju ulogu ima i kultura te spol, odnosno status dan muškarcima i ženama u određenim kulturama. Campbell i sur. (2004) su, primjerice, utvrdili da muškarci imaju u prosjeku nešto više rezultate na Skali percipiranih prava (PES). Također, istraživana je i odnos ovih osjećaja u vezi i nasilja, pri čemu je riječ o pozitivnoj povezanosti, a Hannawa, Spitzberg, Wiering i Teranishi (2006) povezuju osjećaj prava i zasluga s osjećajem vlasništva te ih razmatraju kao prediktore nasilnog ponašanja prema partnerici. U tom kontekstu se često spominje i slučaj sa suđenja u Izraelu, kao dramatična ilustracija pretjeranog osjećaja prava (važnog i za razumijevanje ponašanja i stavova vezanih za silovanje), kad je muškarac sastavio ugovor za partnericu u kojem, između ostalog, naglašava svoja neograničena prava na nju, na njeno tijelo i seksualne odnose, a da ona pritom ne smije izraziti nikakav oblik neslaganja, kao ni smatrati da je riječ o neprimjerenom ili prisilnom činu (Tolmacz, 2011; Tolmacz i Mikulincer, 2011). Iz svega navedenog je očito da kultura i socijalne norme, ali i individualni faktori igraju važnu ulogu u određivanju nečijeg osjećaja prava i zasluga, kao i da je ovo pitanje od velike važnosti u bliskim, romantičnim vezama. Stoga se konstrukcija instrumenta za mjerenje osjećaja prava i zasluga u kontekstu bliskih veza čini sasvim opravdanom. Tolmacz i Mikulincer (2011) su nedavno konstruirali upravo Skalu osjećaja prava (Sense of Relational Entitlement scale SRE) te faktorskom analizom utvrdili pet faktora prvog reda, odnosno tri faktora višeg reda koji reprezentiraju tri temeljna stava prema pravima i zaslugama u vezi. Pokazalo se da i *pretjerani* i *ograničeni* osjećaj prava, kao maladaptivne forme, predstavljaju rizik za emocionalne probleme kod ljudi, dok tzv. *asertivni* osjećaj predstavlja normalan, adaptivan oblik. Iako rezultati, općenito, daju podršku pretpostavci o jedinstvenosti izražavanja osjećaja prava i zasluga u vezi te predstavljaju početak istraživanja ovih relacijskih osjećaja, autori sugeriraju i potrebu za daljnjom validacijom konstruirane skale. Nedavno su George-Levi, Vilchinsky, Tolmacz i Liberman (2014) validacijom u konačnici

utvrdili dva faktora višeg reda: *asertivni* i *konfliktni* osjećaj prava i zasluga. Pritom *asertivni* podrazumijeva sposobnost izražavanja vlastitih potreba u romantičnim vezama na primjeren način, zajedno s realnom procjenom onoga što se može očekivati i tražiti od partnera, dok *konfliktni* uključuje ograničeni i pretjerani osjećaj prava i zasluga, kao neadaptivne forme, koje predstavljaju rizik za interpersonalne probleme. Pri tome, međutim, nije nebitno spomenuti da je konačna analiza, provedena nakon izbacivanja većeg broja tvrdnji (između ostalog, izbačene su sve tvrdnje koje definiraju faktor *osjetljivosti*), uključila samo 19 od početne 33 tvrdnje. Uz to se pojavilo pitanje obuhvaćenosti svih formi ovog konstrukta, a oslanjajući se na neke druge pristupe osjećaju prava i zasluga (npr. Zemojtrel-Piotrowska i sur., 2015), odnosno uzimajući u obzir socijalne aspekte i tvrdnje uobičajeno zastupljene u istraživanjima srednjoeuropskih istraživača (Zemojtrel-Piotrowska i sur., 2015, 2013) javila se i potreba za proširenjem postojeće skale.

No, s proširenjem ili bez njega, mjera osjećaja prava i zasluga u vezi, svakako se odnosi na jedinstven psihološki konstrukt, koji se dijelom preklapa s narcizmom i koji je izrazito važan za kvalitetu veze i slučajeve prekida, nasilja, zlostavljanja (Campbell i sur., 2004). U kontekstu bliskih veza su, očito, pitanja očekivanja od partnera, kao i utemeljenosti tih očekivanja, odnosno zasluga i prava, jako važna. Prema Tolmaczu (2011), ovisno o vlastitom osjećaju prava i zasluga, partneri kontinuirano uspoređuju ono što dobivaju u vezi s onim što očekuju. Kao što je ranije već navedeno, usporedbe sa standardima u bliskim vezama nikako nisu rijetkost. U tom bi smislu bilo zanimljivo istražiti odnos značajki (idealnih i aktualnih te podudarnosti/ diskrepancije između njih) sebe, partnera i veze s percepcijom prava i zasluga u vezi. Ovaj je odnos do sada, koliko je poznato, ispitan tek preliminarno, u sklopu šireg istraživanja kvalitete intimnih veza (Ćubela Adorić i Miloš, 2015). Dakle, iako subjektivni doživljaj prava i zasluga ima implikacije za psihološko funkcioniranje pojedinca, emocionalne i interpersonalne probleme te predstavlja varijablu koja je možda povezana s kognitivnim procesima u osnovi različitih funkcija romantičnih veza, taj je odnos nedovoljno istražen.

2. POLAZIŠTE, CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Model idealnih standarda i dosadašnja istraživanja (npr. Campbell i sur., 2001; Fletcher i sur., 1999; Overall i sur., 2006) sugeriraju korištenje idealnih standarda pri evaluaciji i regulaciji partnera i veze. Budući da bliske veze predstavljaju važno područje u

kojem ljudi očekuju zadovoljenje želja i potreba te kontinuirano uspoređuju ono što dobivaju s onim što očekuju (Tolmacz, 2011), nameće se potreba istraživanja značajki sebe, partnera i veze te njihova odnosa s percepcijom prava i zasluga.

Prije svega, postavlja se pitanje odnosa među standardima, tj. među komponentama modela idealnih standarda. U kakvoj su relaciji aktualne i idealne značajke? Kako su diskrepancije između aktualnih i idealnih značajki povezane s njima? Odnos među pojedinim komponentama modela idealnih standarda je zasada prilično nejasan i nedovoljno istražen.

Doživljaj diskrepancija kod pojedinca, očito, ovisi o njegovim idealima (za vezu/ partnera/ sebe) i percepciji aktualnih značajki (veze/ partnera/ sebe) te se stoga može odrediti direktno (procjenom podudarnosti aktualnih i idealnih značajki), ali i indirektno (upravo na temelju procjena aktualnih i idealnih značajki). Iako su istraživanja koja uključuju različite mjere diskrepancija malobrojna, pokazalo se da direktni i indirektni pristup u konačnici daju slične nalaze (npr. Knee, Nanayakkara, Vietor, Neighbors i Patrick, 2001; Overall, 2005; Overall i sur., 2006) te su različitim metodama određivanja diskrepancija dobivene potvrde pretpostavki deriviranih iz modela idealnih standarda (npr. Fletcher i sur., 1999; Campbell, 2001; Overall i sur., 2006). Rodriguez (2010) ukazuje na prednosti i nedostatke različitih pristupa, naglašavajući da se bez nekakvog univerzalnog standarda ni ne može odrediti jedan najbolji pristup. Dok direktna mjera diskrepancije između aktualnih i idealnih značajki ima najveću facijalnu valjanost (Rodriguez, 2010), korisno je uključiti i indirektnu mjeru, kako bi se bolje razumjeli efekti komponenti diskrepancije i kako bismo bili sigurniji da rezultati nisu artefakt mjerenja (Knee i sur., 2001; Overall, 2005). Rodriguez (2010) je utvrdila povezanost između mjera diskrepancija dobivenih različitim pristupima, kao i potvrdu hipoteze o odnosu diskrepancije i kvalitete veze u tri slučaja: uz direktne procjene diskrepancija, određivanje diskrepancija na temelju korelacija između procjena aktualnih i idealnih značajki unutar ispitanika te uz određivanje diskrepancija na temelju regresije (pristup kovarijance). Posljednji pristup je korišten u različitim analizama diskrepancija u sklopu modela idealnih standarda (Overall, 2005; Overall i sur., 2006). Glavna prednost ovog pristupa je u tome što odvaja komponente diskrepancije (Knee i sur., 2001) te time odražava percepciju trenutnih značajki (partnera/ sebe/ veze), neovisno o idealima, tj. kontrolirajući idealne procjene. Naravno, moguć je i drugačiji smjer regresije, kojim bi se kontrolirale aktualne procjene, no takav je smjer do sada bio manje zastupljen, jer su istraživači bili više zainteresirani za efekte percepcije aktualnih partnerovih značajki nego ideala (Rodriguez, 2010). U svakom slučaju, uključivanje i direktnih i indirektnih mjera podudarnosti/ diskrepancije može pridonijeti

razumijevanju komponenti modela idealnih standarda i odnosa među njima. Nadalje, interpretacija diskrepancija između aktualnih i idealnih značajki se u pravilu oslanja na stavove o tome što osoba zaslužuje u vezi i od partnera te na što ima pravo. Nije nelogično očekivati povezanost između percepcije vlastitih prava i zasluga u vezi (očekivanja, zahtjeva i subjektivne percepcije onoga što osoba zaslužuje) i standarda, kao subjektivnog seta očekivanja, nada i želja. Postavlja se pitanje, međutim, koji su pokazatelji standarda u relaciji s osjećajem prava i zasluga (i s kojim formama tog osjećaja). Naime, iako se diskrepancije interpretiraju u terminima zasluga i prava pojedinaca, taj odnos do sada (kao ni odnos s ostalim komponentama modela) nije eksplicitno ispitan. Stoga je cilj ovog istraživanja ispitati povezanost između različitih komponenti percepcije prava u vezi i percepcije diskrepancija između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze.

2.1. PROBLEMI:

1. Utvrditi faktorsku strukturu hrvatske verzije Skale percepcije prava u vezi te mjera aktualnih i idealnih značajki partnera i veze.
2. Ispitati postoje li razlike u rezultatima na mjerama percipiranih prava u vezi te aktualnih i idealnih značajki partnera i veze ovisno o spolu ispitanika i statusu veze (aktualna vs. bivša).
3. Ispitati odnos među komponentama modela idealnih standarda, uključujući procjene aktualnih značajki, idealnih značajki i (ne)podudarnosti za partnere i vezu.
4. Ispitati odnos percepcije prava i zasluga u vezi s jedne strane i percepcije aktualnih značajki, idealnih značajki i podudarnosti/ diskrepancija između aktualnih i idealnih značajki partnera i veze s druge strane.

2.2. HIPOTEZE:

1. U skladu s dosadašnjim istraživanjima, očekuje se da će analiza latentne strukture polučiti dva faktora u osnovi procjena veze (intimnost-odanost i strast) te tri faktora u osnovi procjena partnera i sebe (toplina-povjerenje, vitalnost-atraktivnost i status-resursi). Očekuje se da će analiza latentne strukture Skale percepcije prava u vezi polučiti faktore koji korespondiraju temeljnim stavovima o pravima i zaslugama: adaptivna (zdrava), pretjerana i ograničena prava.
2. S obzirom na nepostojanje jednoznačnog obrasca razlika u dosadašnjim istraživanjima, očekuje se da neće biti razlika na mjerama percipiranih prava u vezi te

aktualnih i idealnih značajki partnera i veze ovisno o spolu ispitanika i aktualnom statusu veze (bivša vs. aktualna veza).

3. U skladu s dosadašnjim istraživanjima, očekuje se pozitivna povezanost između idealnih i aktualnih značajki. Pojedinci koji sebe procjenjuju povoljnije na pojedinim dimenzijama će imati i veće ideale za partnera i vezu na tim dimenzijama. Ideali koji mjere slične konstrukte će biti pozitivno povezani. Također, očekuje se i pozitivna povezanost između procjena veze/ partnera s mjerama (ne)podudarnosti, prvenstveno s direktnim procjenama, koje uključuju komponente idealnih i aktualnih značajki.
4. Na temelju rezultata preliminarne primjene ovih mjera kod nas, može se očekivati da će osjećaj ograničenih prava biti povezan s negativnijom percepcijom vlastitih značajki, dok će pokazatelji osjećaja pretjeranih prava biti prvenstveno povezani s procjenama partnera i veze.

3. METODA

3.1. ISPITANICI

Istraživanje je provedeno u uzorku od 228 ispitanika iz različitih dijelova Hrvatske, koji su regrutirani tehnikom snježne grude. Pri regrutiranju se vodilo računa da bude podjednak broj muških i ženskih ispitanika te podjednak broj onih koji jesu u vezi (i koji su davali procjene u odnosu na trenutnog partnera/ vezu) i koji nisu u vezi (i koji su davali procjene u odnosu na bivšeg partnera/ vezu). U tablici 1 su prikazane aritmetičke sredine i standardne devijacije dobi ispitanika i trajanja veze ovisno o spolu i aktualnom statusu veze.

Tablica 1 Aritmetičke sredine i standardne devijacije dobi i trajanja veze ovisno o spolu ispitanika i statusu veze

	Muškarci					Žene					Ukupno				
	dob		trajanje veze			dob		trajanje veze			dob		trajanje veze		
	N	M	SD	M	SD	N	M	SD	M	SD	N	M	SD	M	SD
U vezi	56	25.9	7.00	3.5	4.10	59	22.3	3.34	2.7	2.90	116	24.1	5.68	3.1	3.56
Nisu u vezi	47	23.5	4.46	1.5	1.39	63	21.8	1.83	1.2	1.20	110	22.5	3.31	1.3	1.29
Ukupno	104	24.7	6.06	2.6	3.29	123	22.1	2.66	1.9	2.31	228	23.3	4.72	2.2	2.83

S obzirom na to da osam ispitanika nije popunilo cijeli upitnik, konačan broj ispitanika s popunjenim kompletnim upitnikom je N=220. Međutim, analize latentnih struktura pojedinih skala su provedene na svim ispitanicima koji su dali procjene na odgovarajućim skalama.

3.2. INSTRUMENTI

Prvi dio upitnika se sastojao od **općih pitanja**: spol, dob, status veze (u vezi/ nisu u vezi) te trajanje (aktualne/ bivše) veze. Nakon toga su uslijedile **skale za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te diskrepancija između njih** (ukupno devet skala) te **Skala percepcije prava i zasluga u vezi**. Redoslijed skala je variran na način da je polovina ispitanika prvo popunjavala Skalu percepcije prava i zasluga u vezi, a nakon toga niz skala procjene značajki partnera i veze, dok je druga polovina ispitanika prvo popunjavala skale za procjenu značajki partnera i veze, a nakon toga Skalu percepcije prava u vezi. Također, variran je i redoslijed skala za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze; rotacije su slijedile princip latinskog kvadrata.

3.2.1. Skale za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze

Skale za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze su originalno razvili Fletcher i sur. (1999). Prevedene su na hrvatski jezik te preliminarno primijenjene u sklopu šireg istraživanja kvalitete intimnih veza (Ćubela Adorić i Miloš, 2015).

Skala za procjenu idealnog partnera sastoji se od čestica koje definiraju tri subskale: toplina-povjerenje (npr. osjećajna osoba, obzirna osoba), vitalnost-atraktivnost (npr. izgleda seksi, ima lijepo tijelo) i status-resursi (npr. uspješna osoba, ima dobar posao) (Fletcher i sur., 1999). Sadržaj svih čestica može se vidjeti u tablici 4 na stranici 25. Fletcher i sur. (1999) izvještavaju o visokoj pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije za sve tri subskale, s vrijednostima Cronbach alpha koeficijenta .93 za subskalu topline, .88 za subskalu vitalnosti te .82 za subskalu statusa. Unutarnja pouzdanost hrvatske verzije subskala je također visoka (Cronbach $\alpha > .87$) (Ćubela Adorić i Miloš, 2015).

Navedene značajke su korištene za procjene:

- *idealnog partnera*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem konkretnu značajku smatra važnom kod osobe koja bi za njega/nju bila idealan partner/ica;

- *aktualnog partnera*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem konkretna značajka opisuje njegovog/njenog trenutnog (bivšeg) partnera/icu;
- *podudarnosti između idealnih i aktualnih značajki partnera*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem se njen/njegov trenutni (bivši) romantični partner/ica podudara s njenim/njegovim idealnim partnerom na pojedinom svojstvu;
- *sebe kao idealnog partnera*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem ta značajka predstavlja važnu vlastitu karakteristiku u idealnom slučaju;
- *vlastitih aktualnih značajki*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem konkretna značajka opisuje nju/njega kao partnera/icu u trenutnoj (prethodnoj) vezi;
- *podudarnosti između vlastitih idealnih i aktualnih značajki*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem on(a) osobno zadovoljava svoje ideale.

Skala za procjenu idealne veze se sastoji od čestica koje definiraju dvije subskale: intimnost-odanost (npr. iskrenost oba partnera, uzajamna briga) i strast (npr. uzbuđljiva veza, strastvena veza). Sadržaj svih čestica je vidljiv iz tablice 2 na stranici 22 . U istraživanju Fletchera i sur. (1999) je utvrđena visoka unutarnja pouzdanost navedenih subskala, s vrijednostima Cronbach α koeficijenta .91 za subskalu intimnosti, odnosno .79 za subskalu strasti. Unutarnja pouzdanost hrvatske verzije subskala je također visoka (Cronbach $\alpha > .87$) (Ćubela Adorić i Miloš, 2015).

Ispitanici su na tim subskalama procjenjivali:

- *idealnu vezu*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem je ta značajka važna za ono što osoba smatra idealnom vezom;
- *aktualnu vezu*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem ta značajka opisuje njegovu/njezinu trenutnu (bivšu) vezu;

- *podudarnost između idealne i aktualne veze*: ispitanik je uz svaku od navedenih značajki trebao odabrati onaj broj koji najbolje odgovara stupnju u kojem se njegova/njezina trenutna (bivša) veza podudara s njegovom/njezinom idealnom vezom na tom svojstvu.

Rezultati na svim navedenim subskalama za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te podudarnosti između njih se izračunavaju kao aritmetičke sredine procjena na česticama koje definiraju pojedinu subskalu. Procjene se daju na skali od 1 do 7, pri čemu veći rezultat upućuje na povoljnije procjene idealnih ili aktualnih značajki partnera/ veze, odnosno veću podudarnost između idealnih i aktualnih značajki. Sukladno tome, teoretski raspon procjena je između 1 i 7.

Budući da su u istraživanju prikupljeni podaci i za aktualne i za idealne značajke veze/ partnera/ sebe, bilo je moguće i indirektno odrediti podudarnost aktualnih i idealnih značajki. Oslanjajući se na pristup kovarijanci, regresijom prosječnih aktualnih značajki na prosječne idealne značajke i obrnuto, utvrđeni su standardizirani reziduali, koji predstavljaju indirektnu mjeru diskrepancija između aktualnih i idealnih značajki na svakoj od dimenzija veze/ partnera/ sebe. Negativniji reziduali predstavljaju veće diskrepancije (Knee i sur., 2001).

Rezidualizirane percepcije, kao rezultat regresije aktualnih značajki na idealne značajke, odražavaju percepciju aktualnih značajki, kontrolirajući ideale.

Rezidualizirani ideali, kao rezultat regresije idealnih na aktualne značajke, predstavljaju percipirane ideale, neovisno o procjenama aktualnih značajki.

3.2.2. Skala percepcije prava u vezi

Kao mjera percepcije prava i zasluga u vezi, korištena je Skala percepcije prava u vezi (Sense of Relational Entitlement Scale; SRE, Tolmacz i Mikulincer, 2011), koja se sastoji od 33 tvrdnje, prevedene na hrvatski jezik te preliminarno primijenjene u sklopu šireg istraživanja kvalitete intimnih veza (Ćubela Adorić i Miloš, 2015). Tvrdnjama se iznose različita razmišljanja o vezi, a zadatak ispitanika je da uz svaku tvrdnju zaokruži broj na skali procjene od 1 do 7 (1 = potpuno netočno, 7 = potpuno točno), koji najbolje odgovara stupnju u kojem se osoba slaže s tom konkretnom tvrdnjom.

Autori skale su proveli eksploratornu faktorsku analizu koja je polučila petofaktorsko rješenje. Prvi faktor su nazvali *osjetljivost na negativne aspekte partnera i veze*. Ovaj faktor definira 10 čestica, koje se odnose na sklonost osobe pretjeranom usmjeravanju na negativne

značajke partnera i veze, kao i tendenciju prekida veze kada ona ne zadovoljava očekivanja ili potrebe osobe (npr. „Ponekad osjećam da osoba s kojom sam u vezi nije dovoljno dobar/dobra partner/ica za mene.“). Drugi faktor nazvan je *osjetljivost na razočaranja* i uključuje 9 čestica kojima se opisuje intenzitet negativnih misli i osjećaja koji se javljaju u konfliktnim situacijama u vezi (npr. „Kad me partner/ica razočara i čini nezadovoljnim/nezadovoljnom, ne mogu prijeći preko toga.“). Treći faktor, nazvan *asertivni osjećaj prava i zasluga*, definira 6 čestica koje opisuju sposobnost asertivnog i realističnog zauzimanja za vlastite potrebe i želje u vezi (npr. „Inzistiram na dobivanju onoga što zaslužujem u svojoj vezi.“). Nadalje, faktor nazvan *očekivanja partnerove pažnje i razumijevanja* definiraju 4 čestice koje opisuju očekivanja koja osoba ima od partnera, a koja se odnose na pružanje pažnje, brige i razumijevanja (npr. „Od osobe s kojom sam u vezi puno očekujem.“). Konačno, peti je faktor nazvan *osjećaj ograničenih prava i zasluga* i uključuje 4 čestice kojima se opisuje inhibirana sposobnost izražavanja potreba, želja i očekivanja od veze (npr. „Ponekad osjećam da nisam dovoljno dobar/dobra za svog/svoju partnera/icu.“) (Tolmacz i Mikulincer, 2011).

U istraživanju Tolmacza i Mikulincera (2011), vrijednosti Cronbach alpha koeficijenta za navedenih pet subskala su varirale u rasponu od .76 do .89, a na temelju interkorelacija između pet faktora te faktorske analize drugog reda, faktori usmjerenosti na negativne aspekte, osjetljivosti i očekivanja objedinjeni su jednim faktorom, koji je nazvan pretjerani osjećaj prava i zasluga. Dakle, Tolmacz i Mikulincer (2011) konačno nude trofaktorsko rješenje, koje podrazumijeva postojanje pretjeranog, asertivnog i ograničenog osjećaja prava i zasluga u vezi.

Međutim, prilikom daljnje validacije ove skale, u istraživanju koje su na uzorku starijih odraslih parova proveli George-Levi i sur. (2014), utvrđeni su nešto drugačiji rezultati. Naime, pokazalo se da je faktor osjetljivosti na razočaranja povezan sa svim drugim faktorima, zbog čega su čestice koje ga definiraju isključene iz daljnjih analiza. Nakon isključivanja još nekih tvrdnji, konačno je utvrđena struktura od 4 faktora (s Cronbach alpha vrijednostima u rasponu od .63 do .88), koji odgovaraju faktorima utvrđenima u spomenutoj analizi Tolmacza i Mikulincera (uz izuzetak izbačenog faktora „osjetljivosti“), odnosno dva faktora višeg reda: asertivni osjećaj prava i zasluga (kojeg definiraju legitimna očekivanja od partnera i sposobnost izražavanja vlastitih potreba na primjeren način) i konfliktni osjećaj prava i zasluga (koji definiraju čestice koje se odnose na ograničeni i pretjerani osjećaj prava i zasluga).

U skladu s ranije opisanim multidimenzionalnim modelom percepcije prava i zasluga, kojeg su predstavili Zemotel-Piotrowska i sur. (2015), uz aktivnu i osvetničku formu osjećaja prava i zasluga, koji su u određenom stupnju uključeni i u primijenjenoj Skali percepcije prava u vezi (reference s faktorima asertivnog osjećaja prava i zasluga, odnosno osjetljivosti na razočaranja), postoji i pasivni osjećaj, koji je ovom skalom ostao neobuhvaćen. Stoga su, u skladu s opisom ove (pasivne) dimenzije u terminima očekivanja od drugih te socijalnih obveza i dužnosti drugih, za potrebe ovog istraživanja osmišljene tvrdnje koje predstavljaju takav pristup u kontekstu bliskih veza (npr. „Dužnost je mog/moje partnera/ice da vodi računa o meni.“). Ukupno je sedam takvih tvrdnji pridodano, a sadržaj konačne Skale percepcije prava u vezi, koja se sastojala od 40 tvrdnji (33 originalne i 7 dodanih) se može vidjeti u tablici 9 na stranici 31 .

3.3. POSTUPAK

U istraživanju je sudjelovao uzorak ispitanika iz populacije mladih, koji su regrutirani tehnikom snježne grude. Istraživanje je provedeno u grupama ili individualno. Grupne primjene su provedene na Sveučilištu u Zadru, na prigodnim uzorcima studenata Odjela za psihologiju i Odjela za kulturu i turizam, koje se zamolilo da ostanu nakon predavanja kako bi popunili upitnik. Svakom je ispitaniku dan upitnik te se od njega tražilo da iskreno odgovori na sva postavljena pitanja, što je trajalo u prosjeku 20 minuta. Na samom početku je ispitanicima bilo naglašeno da je riječ o partnerskim vezama, da je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno te da ga u bilo kojem trenutku mogu prekinuti. Nakon popunjavanja, upitnik su vratili te im je zahvaljeno na sudjelovanju. Što se tiče individualne primjene, ispitanicima je dan jedan ili više upitnika (ovisno o tome jesu li mogli/ htjeli još nekoga zamoliti za sudjelovanje u istraživanju) te je s njima dogovoren termin koji im je odgovarao za vraćanje popunjenog upitnika. Neki pojedinci su nakon uvida u upitnik odbili sudjelovanje zbog njegove opširnosti i teme (iako im je zajamčena anonimnost). Od ukupnog broja ispitanika koji su popunjavali upitnik (N=228), njih 8 je popunilo samo jedan dio, ostavivši najmanje cijelu jednu skalu nepopunjenu. Neki ispitanici su komentirali da im je popunjavanje bilo naporno i da je trajalo dugo, pa je mogući razlog nepopunjavanja/ odustajanja upravo u tome.

4. REZULTATI

Prikaz rezultata je organiziran provodeći analize sukladno postavljenim problemima. S ciljem odgovora na prvi postavljeni problem, provedene su faktorske analize metodom zajedničkih faktora na procjenama idealnih i aktualnih značajki partnera i veze i podudarnosti između njih te prava u vezi. Također, provedene su i dvosmjerne analize varijance kako bi se ispitala značajnost razlika s obzirom na spol i aktualni status veze u procjenama značajki partnera i veze i prava u vezi, a kako bi se odgovorilo na treći i četvrti postavljeni problem, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije.

4.1. Analiza latentne strukture primijenjenih skala

Budući da se prvi postavljeni problem odnosi na faktorsku strukturu skala modela idealnih standarda i Skale osjećaja prava u vezi, provedene su faktorske analize metodom zajedničkih faktora (u daljnjem tekstu: faktorske analize). Za svaku skalu je provedena i eksploratorna i konfirmatorna faktorska analiza, uz Varimax rotaciju.

Dosadašnja istraživanja su pokazala da se značajke veze dosljedno grupiraju oko 2 faktora: intimnost i strast, pa su takvi rezultati bili očekivani i u ovom istraživanju. No, budući da je skala kao takva kod nas do sada primijenjena tek preliminarno, provedena je i eksploratorna faktorska analiza.

S obzirom na to da su rezultati eksploratorne i konfirmatorne faktorske analize na skalama procjene veze (idealne, aktualne i podudarnosti između njih) isti, u ovom su tekstu prikazani su samo rezultati konfirmatorne analize sa zadana 2 faktora (tablica 2).

Tablica 2 Rezultati konfirmatorne faktorske analize procjena na svim česticama subskala idealne veze, aktualne veze i podudarnosti između njih (N=222)

čestica	subskala					
	Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost	
	r_{IF1}	r_{IF2}	r_{IF1}	r_{IF2}	r_{IF1}	r_{IF2}
1. iskrenost oba partnera	.75	.07	.83	.23	.80	.34
2. predanost oba partnera	.78	.05	.86	.30	.85	.30
3. uzajamna briga	.76	.16	.81	.34	.82	.27
4. uzajamno povjerenje	.79	.05	.87	.17	.81	.31
5. uzajamna podrška	.78	.17	.79	.34	.80	.35
6. uzajamno poštivanje	.77	.19	.80	.30	.85	.24
7. uzbudljiva veza	.05	.80	.25	.85	.21	.87
8. zabavna veza	.09	.69	.37	.83	.30	.85
9. veza koja partnerima predstavlja i izazov	.03	.58	.12	.69	.25	.65
10. veza u kojoj ima dosta humora i smijeha	.30	.53	.43	.63	.42	.67
11. veza u kojoj su partneri kao osobe nezavisni i slobodni	.10	.48	.33	.36	.30	.51
12. strastvena veza	.06	.65	.21	.75	.23	.77
Svojtvena vrijednost	3.69	2.49	4.67	3.47	4.57	3.76
% objašnjene zajedničke varijance	30.8	20.8	38.8	28.9	38.1	31.4

U skladu s očekivanjima i rezultatima dosadašnjih istraživanja, dobiveni faktori se mogu interpretirati kao intimnost i strast. S obzirom na to da se ta dva faktora dosljedno javljaju prilikom procjenjivanja veze (pri procjenama aktualne veze, idealne veze, kao i podudarnosti između aktualnih i idealnih značajki veze, kod oba spola i kod oba statusa veze; v. tablice 1 i 2 u Prilogu), formirana su i dva ukupna rezultata za procjene aktualne veze/idealne veze/ podudarnosti između aktualnih i idealnih značajki veze, i to kao aritmetičke sredine procjena na značajkama veze koje odgovaraju pojedinom faktoru. Rezultat na subskali intimnosti je formiran kao aritmetička sredina procjena na prvih šest značajki veze, dok je rezultat na subskali strasti formiran kao aritmetička sredina procjena posljednjih šest značajki veze.

Za svaku od ovako definiranih subskala potom je provedena eksploratorna faktorska analiza i analiza pouzdanosti tipa unutarne konzistencije. Rezultati tih analiza prikazani su u tablici 3.

Tablica 3 Rezultati faktorske analize i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije na subskalama procjene veze (N=222)

subskale	čestice	Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost	
		r _{iF}	r _{it}	r _{iF}	r _{it}	r _{iF}	r _{it}
Intimnost	iskrenost oba partnera	-.75	.71	-.86	.82	-.87	.84
	predanost oba partnera	-.78	.74	-.91	.88	-.91	.88
	uzajamna briga	-.76	.72	-.88	.85	-.87	.84
	uzajamno povjerenje	-.79	.75	-.87	.85	-.86	.84
	uzajamna podrška	-.79	.75	-.86	.83	-.87	.84
	uzajamno poštivanje	-.78	.73	-.85	.84	-.88	.85
	Svojstvena vrijednost	3.62		4.56		4.59	
	% objašnjene zajedničke varijance	60.3		76.1		76.6	
Cronbach α		.90		.95		.95	
Strast	uzbudljiva veza	-.79	.68	-.88	.80	-.89	.82
	zabavna veza	-.70	.59	-.91	.84	-.90	.84
	veza koja partnerima predstavlja i izazov	-.59	.53	-.68	.64	-.70	.67
	veza u kojoj ima dosta humora i smijeha	-.55	.49	-.75	.70	-.77	.73
	veza u kojoj su partneri kao osobe nezavisni i slobodni	-.49	.45	-.46	.43	-.58	.55
	strastvena veza	-.63	.55	-.78	.73	-.80	.75
	Svojstvena vrijednost	2.41		3.43		3.65	
	% objašnjene zajedničke varijance	40.1		57.1		60.8	
Cronbach α		.76		.88		.90	

Subskale za procjenu veze imaju visoku pouzdanost tipa Cronbach alpha.

Nadalje je analizirana latentna struktura skala za procjenu partnera. Budući da su dosadašnja istraživanja utvrdila trofaktorsku strukturu prilikom procjena partnera, definirani broj faktora u provedenim konfirmatornim faktorskim analizama procjena na skalama aktualnog partnera, idealnog partnera i podudarnosti između aktualnog i idealnog partnera je bio 3 te su i utvrđena faktorska zasićenja na tim pretpostavljenim faktorima za svaku od skala.

Rezultati eksploratorne i konfirmatorne faktorske analize su u gotovo svim slučajevima bili isti (procjene idealnog partnera, aktualnog partnera i podudarnosti između njih, kod oba spola i statusa veze)¹, te su stoga u ovom dijelu teksta prikazani samo rezultati konfirmatorne analize (v. tablicu 4).

¹ Jedina razlika eksploratorne u odnosu na konfirmatornu analizu je dobivena prilikom procjene podudarnosti aktualnih i idealnih značajki partnera na ispitanicima koji nisu u vezi. Eksploratorna faktorska analiza je u ovom slučaju polučila 4 faktora (v. tablicu 5 u Prilogu).

Tablica 4 Rezultati konfirmatorne faktorske analize skala procjene idealnog partnera, aktualnog partnera i podudarnosti između njih (N=222)

čestice	Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost		
	FiF3	FiF1	FiF2	FiF1	FiF3	FiF2	FiF1	FiF3	FiF2
1. Ima puno razumijevanja	.17	.71	-.06	.81	.14	.16	.80	.16	.21
2. Daje podršku	.14	.76	-.03	.80	.10	.24	.82	.09	.25
3. Ljubazna osoba	.20	.65	.00	.66	.22	.21	.67	.19	.22
4. Umije saslušati	.11	.74	.02	.74	.23	.12	.81	.09	.05
5. Osjećajna osoba	.04	.63	.09	.66	.15	.26	.66	.18	.26
6. Obzima osoba	.06	.76	.12	.81	.20	.24	.81	.20	.14
7. Izgleda seksi	.21	.01	.86	.19	.17	.86	.20	.18	.83
8. Ima lijepo tijelo	.26	-.02	.83	.16	.18	.84	.18	.17	.85
9. Izgleda atraktivno	.25	.03	.79	.20	.12	.81	.20	.14	.85
10. Dobar ljubavnik/ica	.25	.14	.60	.31	.17	.59	.27	.23	.57
11. Otvorena osoba	.15	.40	.21	.36	.14	.41	.45	.09	.38
12. Osoba pustolovna duha	.34	.14	.18	.36	.27	.37	.35	.25	.36
13. Uspješna osoba	.81	.18	.20	.30	.79	.24	.19	.80	.24
14. Ima lijepu kuću ili stan	.79	.03	.22	.19	.85	.15	.17	.81	.12
15. Financijski je sigurna	.82	.11	.22	.14	.88	.13	.14	.85	.12
16. Ima dobar stil odijevanja	.50	.10	.47	.24	.36	.44	.22	.46	.45
17. Ima dobar posao	.83	.21	.22	.18	.79	.23	.12	.83	.20
18. Inteligentna osoba	.42	.17	.14	.43	.36	.30	.40	.35	.30
Svoistvena vrijednost	3.55	3.36	2.95	4.24	3.41	3.46	4.33	3.40	3.40
% objašnjene zajedničke varijance	19.7	18.7	16.4	23.6	18.9	19.2	24.1	18.9	18.9

Pretpostavljalo se da će čestice od 1. do 6. (v. tablicu 4) saturirati faktor topline, čestice od 7. do 12. faktor vitalnosti, dok će čestice od 13. do 17. saturirati faktor strasti. Međutim, s obzirom na to da sve pretpostavljene značajke partnera u ovom istraživanju ne formiraju dosljedno ta tri faktora (v. tablice 3 i 4 u Prilogu), za formiranje ukupnog rezultata na pojedinim faktorima (subskalama) su korištene samo one čestice koje dosljedno formiraju taj faktor, odnosno, one značajke koje imaju zadovoljavajuća faktorska zasićenja na određenom faktoru i na provedenim faktorskim analizama s obzirom na spol i status veze. Dakle, za formiranje ukupnog rezultata na subskali topline su korištene procjene na svih šest pretpostavljenih značajki partnera (*ima puno razumijevanja, daje podršku, ljubazna osoba, umije saslušati, osjećajna osoba, obzirna osoba*), dok su za formiranje rezultata na subskali vitalnosti korištene sljedeće 4 čestice: *izgleda seksi, ima lijepo tijelo, izgleda atraktivno, dobar ljubavnik/ica*, a na subskali strasti čestice: *uspješna osoba (ili bi to mogla postati), ima ili bi u budućnosti mogla imati lijepu kućui ili stan, financijski je sigurna (ili bi to u budućnosti mogla biti) i ima dobar posao (ili bi ga u budućnosti mogla imati)*. Čestica koja se odnosi na inteligenciju je izbačena jer nije faktorski čista.

Nakon definiranja faktora, provedene su zasebne eksploratorne faktorske analize i analize pouzdanosti pojedinih subskala, a rezultati su prikazani u tablici 5.

Tablica 5 Rezultati faktorske analize i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije na subskalama procjene partnera (N=222)

subskale		Idealni partner		Aktualni partner		Podudarnost	
čestice		r_{IF}	r_{it}	r_{IF}	r_{it}	r_{IF}	r_{it}
Toplina	Ima puno razumijevanja	-.73	.65	-.82	.78	-.84	.80
	Daje podršku	-.77	.68	-.84	.80	-.86	.82
	Ljubazna osoba	-.69	.65	-.73	.70	-.72	.69
	Umije saslušati	-.71	.65	-.78	.74	-.80	.76
	Osjećajna osoba	-.63	.57	-.73	.69	-.73	.69
	Obzirna osoba	-.76	.71	-.86	.82	-.85	.81
	Svojstvena vrijednost	3.09		3.79		3.86	
% objašnjene zajedničke varijance	51.5		63.2		64.3		
Cronbach α		.85		.91		.92	
Vitalnost	Izgleda seksi	-.90	.85	-.91	.84	-.89	.83
	Ima lijepo tijelo	-.86	.80	-.89	.83	-.90	.83
	Izgleda atraktivno	-.83	.78	-.84	.79	-.87	.82
	Dobar ljubavnik/ica	-.63	.60	-.62	.60	-.61	.59
	Svojstvena vrijednost	2.63		2.71		2.73	
	% objašnjene zajedničke varijance	65.6		67.7		68.2	
Cronbach α		.87		.89		.89	
Status	Uspješna osoba	-.84	.80	-.86	.83	-.84	.81
	Ima lijepu kuću ili stan	-.82	.78	-.88	.84	-.83	.79
	Financijski je sigurna	-.88	.84	-.90	.87	-.88	.84
	Ima dobar posao	-.86	.81	-.84	.81	-.86	.82
	Svojstvena vrijednost	2.88		3.04		2.89	
	% objašnjene zajedničke varijance	71.9		76		72.4	
Cronbach α		.91		.93		.92	

Dakle, u skladu s očekivanjima i dosadašnjim nalazima, skale za procjenu idealnog, aktualnog partnera i podudarnosti između njih, sastoje se od čestica koje definiraju tri faktora: toplina, vitalnost i status. Subskale za procjenu partnera imaju visoku unutarnju pouzdanost.

Nadalje je analizirana latentna struktura skala za procjenu vlastitih značajki kao partnera. U skladu s prijašnjim provjerama latentne strukture, očekivana su tri faktora: toplina, vitalnost i status, kao i kod procjena partnera. Eksploratornim i konfirmatornim faktorskim analizama s tri zadana faktora na procjenama aktualnih značajki sebe, idealnih značajki sebe te podudarnosti između aktualnih i idealnih značajki sebe, dobivene su gotovo iste faktorske strukture te su u daljnjem tekstu prikazani samo rezultati konfirmatorne faktorske analize (tablica 6).²

² Eksploratorna faktorska analiza je polučila drugačije rezultate (četiri faktora) jedino u slučaju procjena aktualnih i idealnih značajki sebe, na ispitanicima koji su davali procjene u odnosu na prethodnu vezu i partnera. Stoga su u Prilogu prikazane i te analize (v. tablicu 8 u Prilogu).

Tablica 6 Rezultati konfirmatorne faktorske analize skala procjene vlastitih idealnih i aktualnih značajki i podudarnosti između njih (N=222)

čestice	Idealno ja			Aktualno ja			Podudarnost		
	Γ_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	Γ_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	Γ_{IF3}
1. Imam puno razumijevanja	-.05	.76	.08	-.01	.75	.07	.70	-.07	.15
2. Dajem podršku	-.00	.84	.09	.03	.76	.02	.79	-.03	.13
3. Ljubazna osoba	.18	.77	-.02	.07	.73	.09	.59	.18	.19
4. Umijem saslušati	.11	.70	.01	.07	.70	.19	.67	.02	.16
5. Osjećajna osoba	.17	.62	-.10	.08	.64	.02	.65	.09	-.03
6. Obzirna osoba	.12	.75	.02	.08	.75	.06	.71	.16	.13
7. Izgledam seksi	.26	.01	.85	.92	.00	.09	-.01	.92	.11
8. Imam lijepo tijelo	.19	.06	.89	.90	-.06	.10	.04	.91	.10
9. Izgledam atraktivno	.25	-.02	.89	.93	-.07	.07	.02	.91	.12
10. Dobar ljubavnik/ica	.36	-.01	.55	.54	.10	.27	.04	.65	.17
11. Otvorena osoba	.41	.17	.16	.30	.08	.10	.17	.32	.17
12. Osoba pustolovna duha	.47	.14	.26	.29	.09	.14	.18	.14	.18
13. Uspješna osoba	.79	.10	.17	.12	.08	.74	.12	.11	.74
14. Imam lijepu kuću ili stan	.75	.10	.11	.18	.11	.80	.16	.14	.82
15. Financijski sigurna	.76	.10	.11	.13	.05	.82	.12	.12	.83
16. Imam dobar stil odijevanja	.59	.07	.45	.41	.23	.35	.28	.27	.42
17. Imam dobar posao	.72	.06	.16	.16	.09	.69	.07	.17	.74
18. Inteligentna osoba	.45	-.06	.31	.28	.02	.44	.19	.38	.33
Svojtvena vrijednost	3.63	3.39	3.10	3.34	3.26	2.83	3.08	3.40	2.99
% objašnjene zajedničke varijance	20.2	18.9	17.2	18.6	18.1	15.7	17.1	18.9	16.6

Kao što je vidljivo iz tablice 6 i rezultata ostalih provedenih faktorskih analiza na procjenama sebe (v. tablice 6 i 7 u Prilogu), prvih šest čestica, kao i u slučaju procjena partnera, dosljedno formiraju jedan faktor, koji se može identificirati kao toplina, dok preostale čestice ne saturiraju dosljedno faktore vitalnosti i statusa. Na temelju faktorskih zasićenja su određene čestice koje saturiraju ta dva faktora i koje će se koristiti za formiranje ukupnog rezultata na tim faktorima. To su čestice: *izgleda seksi, ima lijepo tijelo, izgleda atraktivno, dobar ljubavnik/ica* za rezultat na subskali vitalnosti, odnosno čestice: *uspješna osoba (ili bi to mogla postati), ima ili bi u budućnosti mogla imati lijepu kuću ili stan, financijski je sigurna (ili bi to u budućnosti mogla biti) i ima dobar posao (ili bi ga u budućnosti mogla imati)* za rezultat na subskali strasti. Čestica koja se odnosi na inteligenciju je izbačena jer nije faktorski čista. Na kraju je provedena zasebna eksploratorna faktorska analiza i analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije za svaku od ovako definiranih subskala. Ovi rezultati prikazani su u tablici 7.

Tablica 7 Rezultati faktorske analize i analize pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije na subskalama procjene sebe kao partnera (N=222)

subskala		Idealno ja		Aktualno ja		Podudarnost		
čestice		FiF	Fit	FiF	Fit	FiF	Fit	
Toplina	Imam puno razumijevanja	-.75	.63	-.75	.68	-.70	.63	
	Dajem podršku	-.83	.74	-.76	.69	-.79	.73	
	Ljubazna osoba	-.78	.74	-.74	.69	-.63	.58	
	Umijem saslušati	-.70	.65	-.71	.67	-.67	.60	
	Osjećajna osoba	-.63	.58	-.64	.59	-.64	.59	
	Obzirna osoba	-.76	.73	-.75	.70	-.72	.67	
Svojstvena vrijednost		3.31		3.16		2.89		
% objašnjene zajedničke varijance		55.2		52.6		48.2		
Cronbach α		.87		.87		.85		
Vitalnost	Izgledam seksi	-.89	.85	-.94	.88	-.93	.88	
	Imam lijepo tijelo	-.90	.85	-.91	.86	-.92	.87	
	Izgledam atraktivno	-.92	.87	-.94	.88	-.92	.89	
	Dobar ljubavnik/ica	-.61	.59	-.54	.52	-.64	.62	
	Svojstvena vrijednost		2.82		2.87		2.96	
	% objašnjene zajedničke varijance		70.5		71.8		74	
Cronbach α		.90		.90		.92		
Status	Uspješna osoba	-.75	.70	-.77	.71	-.76	.72	
	Imam lijepu kuću ili stan	-.79	.73	-.83	.77	-.84	.78	
	Financijski sigurna	-.83	.77	-.83	.78	-.84	.79	
	Imam dobar posao	-.74	.68	-.67	.63	-.74	.70	
	Svojstvena vrijednost		2.41		2.43		2.56	
	% objašnjene zajedničke varijance		60.4		60.6		64.1	
Cronbach α		.87		.87		.88		

Dakle, iz tablica 6 i 7 je vidljivo da procjene sebe kao partnera formiraju tri očekivana faktora, a subskale pokazuju visoku unutarnju pouzdanost.

Nakon provedenih faktorskih analiza te definiranja mjera za pojedine dimenzije (subskale) idealnih i aktualnih značajki i podudarnosti između njih prilikom procjena veze/partnera/ sebe, utvrđeni su osnovni deskriptivni parametri, prikazani u tablici 8. Prosječne vrijednosti ideala na svim dimenzijama su relativno visoke, kao što je utvrđeno i u prethodnim istraživanjima (npr. Fletcher i sur., 2000; Overall i sur., 2006). Prosječne procjene aktualnih značajki su u pravilu niže, s većom standardnom devijacijom nego prosječne procjene idealnih značajki. I procjene aktualnih značajki i podudarnosti su na svim dimenzijama pomaknute prema višim vrijednostima.

Tablica 8 Aritmetičke sredine i standardne devijacije subskala procjene idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te podudarnosti između njih na ukupnom uzorku te s obzirom na spol i status veze

			Ukupni uzorak (N=222)		Muškarci (N=98)		Žene (N=123)		U vezi (N=114)		Nisu u vezi (N=106)	
subskale			M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Procjene veze	Idealna	Intimnost	6.7	0.53	6.6	0.71	6.8	0.32	6.7	0.52	6.6	0.56
		Strast	6.1	0.78	5.9	0.85	6.1	0.72	6.1	0.80	6.0	0.77
	Aktualna	Intimnost	5.6	1.33	5.6	1.33	5.6	1.33	6.4	0.67	4.7	1.27
		Strast	5.3	1.21	5.5	1.10	5.2	1.27	5.8	0.94	4.8	1.25
	Podudarnost	Intimnost	5.6	1.39	5.6	1.45	5.6	1.34	6.4	0.71	4.7	1.37
		Strast	5.4	1.24	5.5	1.18	5.4	1.28	6.0	0.88	4.8	1.30
Procjene partnera	Idealni	Toplina	6.3	0.68	6.2	0.79	6.5	0.55	6.5	0.65	6.2	0.67
		Vitalnost	5.6	1.02	5.6	1.17	5.5	0.89	5.7	1.13	5.4	0.87
		Status	5.2	1.25	4.8	1.31	5.5	1.12	5.2	1.36	5.0	1.10
	Aktualni	Toplina	5.6	1.13	5.7	1.10	5.6	1.15	6.2	0.73	5.0	1.17
		Vitalnost	5.7	1.08	6.0	0.96	5.5	1.10	6.1	0.90	5.3	1.08
		Status	5.1	1.34	5.3	1.25	5.1	1.38	5.4	1.29	4.8	1.35
	Podudarnost	Toplina	5.6	1.13	5.7	1.12	5.5	1.13	6.2	0.74	5.0	1.15
		Vitalnost	5.7	1.13	6.0	1.02	5.5	1.16	6.1	0.85	5.2	1.18
		Status	5.2	1.23	5.3	1.17	5.1	1.24	5.5	1.18	4.9	1.23
Procjene sebe kao partnera	Idealno	Toplina	6.3	0.73	6.2	0.89	6.4	0.55	6.4	0.79	6.2	0.64
		Vitalnost	5.1	1.15	5.0	1.24	5.2	1.08	5.0	1.21	5.1	1.09
		Status	5.1	1.14	5.1	1.00	5.1	1.23	5.1	1.23	5.2	1.04
	Aktualno	Toplina	6.0	0.82	5.8	0.91	6.2	0.69	6.2	0.77	5.9	0.85
		Vitalnost	4.9	1.23	4.9	1.32	5.0	1.17	5.0	1.24	4.9	1.23
		Status	5.2	1.05	5.2	1.07	5.2	1.05	5.3	1.09	5.2	1.02
	Podudarnost	Toplina	6.0	0.78	5.8	0.91	6.2	0.62	6.1	0.73	5.9	0.82
		Vitalnost	5.0	1.20	5.0	1.10	4.9	1.29	5.1	1.13	4.9	1.27
		Status	5.1	1.13	5.1	1.24	5.2	1.06	5.2	1.20	5.0	1.04

Nadalje, kako bi se utvrdila faktorska struktura Skale percepcije prava u vezi, provedena je eksploratorna faktorska analiza (metodom zajedničkih faktora), koja je polučila pet faktora sa svojstvenom vrijednošću većom od 1 (v. tablicu 9 u Prilogu).

Nakon pregleda faktorskih zasićenja, iz daljnjih analiza su izbačene tvrdnje br. 19 (*Pri izboru partnera/ice ne mogu činiti kompromise*) i 36 (*Ponekad sam jako kritičan/kritična prema partneru/ici*) jer nemaju zadovoljavajuća zasićenja niti na jednom faktoru. George-Levi i sur. (2014) su u svom istraživanju i validaciji ove skale također izbacili spomenute tvrdnje (prvu navedenu zbog nezadovoljavajućih faktorskih zasićenja, a drugu navedenu zbog visokih zasićenja na više faktora).

Nakon izbacivanja navedenih tvrdnji, ponovno je provedena eksploratorna faktorska analiza, a rezultati su prikazani u tablici 9.

Tablica 9 Rezultati eksploratorne faktorske analize skraćene verzije Skale percepcije prava u vezi (N=226)

čestice	r _{iF1}	r _{iF2}	r _{iF3}	r _{iF4}	r _{iF5}
1. Od osobe s kojom sam u partnerskoj vezi očekujem da me razumije a da se ne moram objašnjavati.	.09	-.05	.32	.07	-.11
2. Od osobe s kojom sam u vezi puno očekujem.	.24	.06	.61	-.08	.02
3. Ne mogu odustati od onog što očekujem od partnera/ice u vezi.	.13	.12	.53	.01	.22
4. Jako sam osjetljiv/a na znakove ravnodušnosti od strane partnera/ice.	.29	.02	.57	-.10	.06
5. Od partnera/ice očekujem da bude jako pažljiv/a prema meni.	.27	-.04	.58	-.06	.17
6. Dužnost je mog/moje partnera/ice da vodi računa o meni.	.21	-.12	.59	.01	.13
7. Neću se zadovoljiti manjim od onoga što zaslužujem u partnerskoj vezi.	.34	.14	.45	-.19	.14
8. Kad sam ljut/a na partnera/icu, teško mi je smiriti se.	.04	.09	.20	-.08	.50
9. Kad partner/ica ne ispuni moja očekivanja, smatram da to nije fer.	.06	.31	.49	.04	.31
10. Od osobe s kojom sam u partnerskoj vezi očekujem da me podržava kao osobu.	.71	-.06	.08	-.10	.02
11. Mane ili pogreške osobe s kojom sam u vezi ne mogu izbaciti iz glave.	.03	.51	.12	.06	.41
12. Kad me partner/ica povrijedi, preplavi me osjećaj nepovjerenja.	.18	.46	.27	.02	.33
13. Ponekad osjećam da osoba s kojom sam u vezi nije dovoljno dobar/dobra partner/ica za mene.	.04	.73	-.01	.11	.14
14. Moj(a) partner/ica bi se trebao/la zauzimati za mene.	.53	.05	.21	-.14	.10
15. U vezi s partner(ic)om sam manje tolerantan/tolerantna nego inače u životu.	.17	.23	.04	.20	.42
16. Kad u našoj vezi doživim razočaranje i nezadovoljstvo, ispuni me bijes.	.21	.28	.09	.05	.75
17. Kad u našoj vezi doživim razočaranje i nezadovoljstvo, osjećam da to ne zaslužujem.	.39	.37	.14	-.07	.42
18. Zaslužujem imati partnera/icu koji je jako senzitivnan/senzitivna.	.36	.05	.34	-.05	.24
20. Imam pravo očekivati da partner/ica bude uz mene.	.81	-.04	.10	-.08	.10
21. Kad od partnera/ice ne dobivam ono što zaslužujem, postanem jako napet/a.	.29	.26	.36	.05	.43
22. Ponekad mislim da je partnerska veza moja posljednja šansa da dobijem posebnu pažnju koju zaslužujem.	.02	.21	.19	.42	.23
23. Imam pravo očekivati da partner/ica neće ničim ugroziti moje dostojanstvo.	.51	.08	.20	.01	.08
24. Kad me partner/ica razočara i čini nezadovoljnim/nezadovoljnom, ne mogu prijeći preko toga.	.13	.44	.09	-.09	.38
25. U svojoj vezi zaslužujem dobiti ono što mi je u prijašnjim vezama bilo uskraćeno.	.39	.15	.19	.07	.12
26. Mislim da moj/a partner/ica zaslužuje više od onoga što dobiva u našoj vezi.	-.11	-.10	-.23	.54	.04
27. Kad se osjetim razočarano i nezadovoljno zbog partnera/ice, razmišljam o prekidu veze.	.07	.71	-.12	.02	.26
28. Mislim da moj partner/ica ima sreće što je u vezi sa mnom.	.06	.02	.31	-.16	.07
29. Kad sam razočaran/a i nezadovoljan/na svojom vezom, to me jako boli.	.43	.22	.23	.21	.19
30. Inzistiram na dobivanju onoga što zaslužujem u svojoj vezi.	.31	.37	.45	.06	.22
31. Često osjećam da u vezi zaslužujem više nego što dobivam.	.10	.68	.19	.13	.00
32. Ponekad osjećam da nisam dovoljno dobar/dobra za svog/svoju partnera/icu.	-.09	.19	-.10	.74	-.11
33. U vezi me ponekad obuzme bijes kakav inače gotovo nikada ne doživljavam.	.01	.21	.07	.28	.56
34. Kad se nađem u nevolji, partner/ica bi mi trebao/la pomoći.	.64	-.12	.21	-.03	.04
35. Kad me partner/ica povrijedi, jako mi je važno da preuzme odgovornost za to.	.51	.20	.23	.05	.08
37. Kad me partner/ica razočara, počnem razmišljati o novim vezama.	-.01	.67	-.05	.09	.13
38. Često me zaokuplja pitanje zaslužujem li ja svog partnera/icu.	.05	.22	-.06	.62	.14
39. Često me zaokuplja pitanje je li osoba s kojom sam u vezi dovoljno dobra za mene.	.06	.75	-.01	.17	.15
40. Imam pravo očekivati da partner ne zanemaruje moje potrebe i želje.	.58	.20	.19	.05	.01
Svojevredna vrijednost	4.08	4.17	3.40	1.81	2.73
% objašnjene zajedničke varijance	10.7	11.0	8.9	4.8	7.2

Prvi faktor definira 10 tvrdnji (*tvrdnje br. 20, 10, 34, 40, 14, 23, 35, 29, 25 i 18*), koje se odnose na osjećaj prava i zasluga te očekivanja od partnera/ice. Većina ovih tvrdnji su zapravo dodane, odnosno naknadno smišljene tvrdnje, uključene u istraživanje s namjerom obuhvaćanja tzv. pasivne dimenzije osjećaja prava i zasluga. Ove tvrdnje odražavaju očekivanja od drugih te socijalne obveze i dužnosti drugih. Iako podrazumijevaju pasivnost same osobe, njena očekivanja i zahtjeve upućene drugima, predstavljaju upravo i samu bit osjećaja prava. Od ukupno 7 tvrdnji dodanih originalnoj Skali osjećaja prava u ovom istraživanju, šest ih saturira prvi faktor. Uz te dodane tvrdnje, prvi faktor saturiraju još i dvije tvrdnje koje, prema Tolmaczu i Mikulinceru (2011) pripadaju faktoru osjetljivosti (35 i 29) te dvije koje su izvorno definirale faktor asertivnih prava (18 i 25), ali koje također predstavljaju stav osobe o tome što zaslužuje. Zanimljivo je spomenuti da gotovo sve tvrdnje koje čine ovaj prvi faktor, nisu ni uključene u faktorsku strukturu George-Levija i sur. (2014). Naime, šest tvrdnji s najvećim zasićenjima na ovom faktoru su upravo tvrdnje dodane originalnoj skali prvi put u ovom istraživanju; dvije (35 i 29) se odnose na osjetljivost, koju su, kao faktor, George-Levi i sur. (2014) izbacili zbog korelacija sa svim drugim faktorima, dok je jedna (25) od preostale dvije tvrdnje (a koje odražavaju asertivna prava; 18 i 25) isključena zbog niskih zasićenja na svim faktorima. Analiza sadržaja tvrdnji koje definiraju ovaj faktor sugerira da se on identificira kao *asertivna prava*.

Drugi faktor dobiven u ovom istraživanju definira 8 tvrdnji (39, 13, 27, 31, 37, 11, 12 i 24) koje se odnose na usmjerenost na negativne aspekte partnera i veze, nepovjerljivost i tendenciju kritiziranja partnera, prekida veze i potrage za novim partnerom/ vezom u slučajevima razočaranja i nezadovoljstva. Većina pretpostavljenih tvrdnji za ovaj faktor (Tolmacz i Mikulincer, 2011; George-Levi i sur., 2014) ima zadovoljavajuća faktorska zasićenja. Faktor je nazvan *usmjerenost na negativno*.

Treći faktor definira 10 tvrdnji (2, 4, 6, 5, 3, 9, 30, 7, 1 i 28) koje predstavljaju kombinaciju asertivnih prava i očekivanja. S obzirom na to da ovaj faktor uključuje sve tvrdnje (2, 5, 3, 1) koje su u prethodnim istraživanjima (Tolmacz i Mikulincer, 2011; George-Levi i sur., 2014) saturirale faktor očekivanja i još neke tvrdnje, koje također odražavaju traženje partnerove pažnje, razumijevanja i empatije te nespornost za prilagođavanjem toga (npr. *Od osobe s kojom sam u vezi puno očekujem*), a kovarira prvenstveno s procjenama idealnih značajki partnera i veze (Ćubela Adorić i Miloš, 2015), faktor je nazvan *visoka očekivanja*. Za razliku od faktora asertivnih prava, koji predstavlja adaptivni oblik i sadrži tvrdnje koje odražavaju stav o tome što netko zaslužuje i na što, kao partner/ica i kao osoba

ima pravo, tvrdnje koje saturiraju faktor očekivanja dijelom odražavaju i određeno pretjerivanje te nesprijetnost na dogovor i prilagođavanje (npr. ne mogu odustati od onog što očekujem; puno očekujem; neću se zadovoljiti manjim od onoga što zaslužujem; očekujem da me razumije a da se ne moram objašnjavati i sl).

Nadalje, četvrti faktor, nazvan *osjećaj ograničenih prava*, definiraju četiri tvrdnje (32, 38, 26 i 22), koje opisuju nedostatak asertivnosti te inhibicije izražavanju vlastitih potreba i očekivanja od partnera/ veze. Sve navedene tvrdnje imaju odgovarajuća zasićenja na ovom faktoru.

Konačno, peti faktor definira šest tvrdnji (16, 33, 8, 21, 15 i 17), kao kombinaciju osjetljivosti na razočaranja i opreznosti. Ovaj faktor podrazumijeva negativne kognitivne i emocionalne reakcije na razočaranja i povrede u vezi, pa je nazvan *osjetljivost na razočaranja*.

Nakon što su identificirane tvrdnje koje definiraju pojedine faktore, provedene su zasebne eksploratorne faktorske analize nizova čestica koje definiraju pojedine faktore. U tablici 10 su prikazana faktorska zasićenja pripadajućih tvrdnji na pojedinim faktorima, kao i rezultati analiza pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (nespuriozne korelacije) te dobivene vrijednosti Cronbach alpha koeficijenata za pojedine subskele.

Tablica 10 Faktorska zasićenja i nespuriozne korelacije procjena na pojedinim subskalama Skale percepcije prava u vezi (N=226)

Asertivna prava			Usmjerenost na negativno			Visoka očekivanja			Osjećaj ograničenih prava			Osjetljivost		
Tvrdnja br.	r _{IF}	r _{it}	Tvrdnja br.	r _{IF}	r _{it}	Tvrdnja br.	r _{IF}	r _{it}	Tvrdnja br.	r _{IF}	r _{it}	Tvrdnja br.	r _{IF}	r _{it}
20.	-.78	.67	39.	-.78	.72	2.	-.66	.60	32.	-.70	.57	16.	-.81	.73
10.	-.68	.58	13.	-.74	.68	4.	-.61	.54	38.	-.68	.55	33.	-.57	.50
34.	-.66	.59	27.	-.76	.69	6.	-.62	.53	26.	-.50	.39	8.	-.46	.41
40.	-.60	.55	31.	-.63	.59	5.	-.65	.57	22.	-.38	.30	15.	-.50	.44
14.	-.57	.50	37.	-.66	.60	3.	-.59	.52				21.	-.61	.51
23.	-.56	.51	11.	-.63	.59	9.	-.50	.46				17.	-.62	.50
35.	-.59	.55	12.	-.55	.51	30.	-.56	.49						
29.	-.49	.45	24.	-.53	.49	7.	-.62	.54						
25.	-.47	.44				1.	-.27	.23						
18.	-.47	.44				28.	-.31	.29						
Svojevna vrijednost	3.52		3.55			3.08			1.35			2.20		
% objašnjene zaj.var.	35.2		44.3			30.8			33.6			36.7		
Cronbach α	.83		.86			.80			.67			.77		

Subskala koja se odnosi na osjećaj ograničenih prava ima najmanju pouzdanost tipa Cronbach alpha (.67), dok ostale subskale imaju zadovoljavajuću pouzdanost. Dobivenih pet faktora su generalno sukladni faktorima utvrđenima u validaciji autora skale (Tolmacz i Mikulincer, 2011). Dodatno je provedena i konfirmatorna faktorska analiza s definiranih pet faktora, koja je polučila iste rezultate. U tablici 11 su prikazani osnovni deskriptivni parametri pojedinih subskala Skale percepcije prava u vezi.

Tablica 11 Aritmetička sredina i standardna devijacija procjena na subskalama Skale percepcije prava u vezi na ukupnom uzorku te s obzirom na spol i status veze

Subskala	Ukupni uzorak (N=226)		Muškarci (N=103)		Žene (N=122)		U vezi (N=114)		Nisu u vezi (N=110)	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
1. Asertivna prava	5.3	0.85	5.0	0.93	5.6	0.63	5.4	0.89	5.3	0.80
2. Usmjerenost na negativno	3.5	1.21	3.2	1.28	3.7	1.12	3.1	1.26	3.9	1.01
3. Visoka očekivanja	4.9	0.85	4.7	0.91	5.2	0.73	5.0	0.93	4.8	0.76
4. Osjećaj ograničenih prava	3.3	1.20	3.4	1.23	3.3	1.17	3.2	1.28	3.5	1.10
5. Osjetljivost	3.8	1.13	3.5	1.12	4.1	1.08	3.8	1.21	3.9	1.03

Budući da neke čestice ne saturiraju jasno samo jedan faktor, utvrđene su i korelacije među subskalama, a rezultati su prikazani u tablici 12.

Tablica 12 Korelacije između subskala Skale percepcije prava u vezi (N=226)

	Asertivna prava	Usmjerenost na negativno	Visoka očekivanja	Osjećaj ograničenih prava	Osjetljivost
Asertivna prava	-				
Usmjerenost na negativno	.27*	-			
Visoka očekivanja	.58*	.29*	-		
Osjećaj ograničenih prava	-.01	.26*	-.06	-	
Osjetljivost	.45*	.59*	.46*	.21*	-

* $p < .01$

Korelacije između subskala, kao i zasićenja pojedinih čestica na različitim faktorima (v. tablicu 9) upućuju na postojanje faktora višeg reda. Također, Tolmacz i Mikulincer (2011) sugeriraju postojanje triju temeljnih osjećaja prava i zasluga: asertivna prava (kao stav o tome što osoba smatra da zaslužuje u vezi), osjećaj ograničenih prava (percepcija limitiranih prava ili nepostojanja prava) i pretjerani osjećaj prava i zasluga (koji se izražava kroz tri oblika,

uključujući usmjerenost na negativne aspekte partnera/ veze, osjetljivost na razočaranja te pretjerana očekivanja partnerova pažnje i razumijevanja). George-Levi i sur. (2014) međutim, govore o dvama temeljnim oblicima ovog osjećaja (tj. dva faktora višeg reda): konfliktom osjećaju prava i zasluga (koji objedinjuje ograničeni i pretjerani osjećaj) te asertivnom osjećaju prava i zasluga (koji objedinjuje asertivne osjećaje i očekivanja).

Rezultati faktorske analize drugog reda su prikazani u Prilogu (tablica 10). Kao i u istraživanju George-Levi i sur. (2014), pokazalo se da osjetljivost na razočaranja kao faktor korelira sa svim drugim faktorima, a faktorskom analizom drugog reda dobivena su dva faktora višeg reda. Prvi se odnosi na tvrdnje koje odražavaju asertivna prava i očekivanja, a drugi na tvrdnje koje odražavaju usmjerenost na negativne aspekte partnera i veze i osjetljivost na razočaranja. Uz to, tvrdnje koje opisuju osjećaj ograničenih prava pokazuju tendenciju prema faktoru neadekvatnog osjećaja prava, sa zasićenjima u rasponu .35 do .44. Ovakvi su nalazi u skladu s rezultatima analize latentne strukture George-Levijia i sur. (2014), koji su pokazali da se na višoj razini, asertivnost i očekivanja od partnera grupiraju u faktor asertivnog (adaptivnog) osjećaja prava, dok tvrdnje usmjerenosti na negativno i ograničenog osjećaja prava formiraju tzv. konfliktni (neadaptivni) oblik osjećaja prava.

4.1. Rezultati analize razlika prema spolu i statusu veze

Kako bi se odgovorilo na drugi postavljeni problem, odnosno, kako bi se ispitala značajnost razlika s obzirom na spol i aktualni status veze u procjenama aktualnih značajki, idealnih značajki te podudarnosti između aktualnih i idealnih značajki veze/ partnera/ sebe, provedene su dvosmjerne analize varijance.

Tablica 13 Rezultati dvosmjerne ANOVE pri testiranju razlika u procjenama na korištenim skalama s obzirom na spol i aktualni status veze

	subskala	Glavni efekt spola			Glavni efekt statusa veze			Efekt interakcije spola i statusa			
		F	df	p	F	df	p	F	df	P	
Procjene veze	Idealna	Intimnost	11.31	1	.000	4.98	1	.027	0.70	1	.404
		Strast	1.90	1	.170	0.53	1	.466	2.31	1	.130
	Aktualna	Intimnost	0.984	1	.322	162.332	1	.000	0.943	1	.333
		Strast	0.837	1	.361	49.876	1	.000	0.010	1	.920
	Podudarnost	Intimnost	1.486	1	.224	147.487	1	.000	2.075	1	.151
		Strast	0.339	1	.000	60.354	1	.000	0.001	1	.972
Procjene partnera	Idealni	Toplina	13.42	1	.00	17.79	1	.000	0.72	1	.400
		Vitalnost	0.920	1	.339	2.871	1	.092	0.397	1	.530
		Status	17.850	1	.000	2.500	1	.115	0.119	1	.731
	Aktualni	Toplina	0.100	1	.752	82.399	1	.001	0.387	1	.534
		Vitalnost	10.096	1	.000	39.867	1	.000	0.042	1	.838
		Status	0.783	1	.339	11.364	1	.000	1.227	1	.269
	Podudarnost	Toplina	0.111	1	.739	90.188	1	.001	0.384	1	.536
		Vitalnost	8.958	1	.003	46.540	1	.001	0.573	1	.450
		Status	1.080	1	.299	11.864	1	.000	0.051	1	.821
Procjene sebe	Idealni	Toplina	7.66	1	.006	9.96	1	.000	0.49	1	.484
		Vitalnost	1.666	1	.198	0.542	1	.463	1.247	1	.265
		Status	0.123	1	.726	0.357	1	.551	0.115	1	.735
	Aktualni	Toplina	17.47	1	.000	8.04	1	.005	0.41	1	.522
		Vitalnost	0.115	1	.735	1.227	1	.269	0.319	1	.573
		Status	0.096	1	.756	1.355	1	.246	0.141	1	.708
	Podudarnost	Toplina	14.58	1	.000	8.25	1	.004	3.96	1	.048
		Vitalnost	0.114	1	.736	2.007	1	.158	0.400	1	.528
		Status	0.687	1	.408	2.254	1	.135	1.491	1	.223
Procjene prava u vezi	Asertivna prava	40.90	1	.000	1.25	1	.264	0.01	1	.914	
	Usmjerenost na negativno	5.267	1	.023	29.424	1	.000	0.384	1	.536	
	Visoka očekivanja	21.450	1	.000	2.737	1	.099	3.104	1	.079	
	Osjećaj ograničenih prava	0.521	1	.471	3.324	1	.070	0.435	1	.510	
	Osjetljivost	11.811	1	.000	0.403	1	.526	0.404	1	.526	

Iz tablice 13 je vidljivo da spol i aktualni status veze utječu na procjene značajki veze/ partnera/ sebe, dok je efekt interakcije statistički značajan (marginalno) samo u jednom slučaju.

Što se tiče efekata spola na rezultate procjene idealnih i aktualnih značajki partnera i veze (v. tablicu 8), žene u odnosu na muškarce imaju veće procjene idealne intimnosti u vezi, kao i partnerove idealne topline i statusa. Kad je riječ o vlastitim značajkama, žene u odnosu na muškarce daju veće procjene i za aktualnu i za idealnu toplinu, a i za podudarnost između njih. Muškarci pak, u odnosu na žene imaju veće procjene partnerove aktualne vitalnosti te

njene podudarnosti s idealima. Također, muškarci percipiraju veću podudarnost aktualne i idealne strasti u vezi nego žene.

Nadalje, efekti spola i statusa na podudarnost vlastite aktualne i idealne topline su u interakciji; muškarci koji su u vezi, vlastite aktualne značajke topline procjenjuju sličnijima njihovim idealima.

Što se tiče efekata statusa veze (v. tablicu 8), oni koji su trenutno u vezi, u odnosu na one koji nisu, daju veće procjene za idealnu vezu i idealnog partnera na dimenziji intimnosti, odnosno topline. Oni, također, daju veće procjene za svoje aktualne veze te ih percipiraju sličnijima idealima (kroz obje dimenzije veze). Uz to, logično, i aktualnog partnera procjenjuju pozitivnije i sličnije idealima na svim dimenzijama. Vlastite idealne i aktualne značajke na dimenziji topline procjenjuju većima, uz veću podudarnost između njih, u odnosu na one koji trenutno nisu u vezi.

Konačno, što se tiče prava i zasluga u vezi (v. tablicu 11), žene postižu veće rezultate na subskalama asertivnih prava, visokih očekivanja, osjetljivosti i usmjerenosti na negativno nego muškarci, a oni koji nisu u vezi također pokazuju veću usmjerenost na negativno.

4.2. Ispitivanje odnosa između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te mjera njihove podudarnosti

Treći postavljeni problem podrazumijeva ispitivanje povezanosti među komponentama modela idealnih standarda. Za ispitivanje odnosa među njima, izračunat je Pearsonov koeficijent korelacije. Budući da je u istraživanju bilo moguće odrediti i indirektne mjere podudarnosti (diskrepancije) između idealnih i aktualnih značajki, a čija se povezanost s ostalim komponentama modela također ispitala, u tablici 14 su prikazani deskriptivni parametri indirektnih mjera podudarnosti (rezidualiziranih ideala i rezidualiziranih percepcija).

Tablica 14 Deskriptivni parametri indirektnih mjera diskrepancija (N=222)

		Minimum	Maksimum	<i>M</i>	Medijan
Regresija aktualnih značajki na idealne (rezidualizirane percepcije)					
veza	Intimnost	-7.39	1.63	0.00	0.31
	Strast	-2.69	2.58	-0.00	0.20
partner	Toplina	-4.43	2.14	0.00	0.22
	Vitalnost	-3.88	1.83	-0.00	0.02
	Status	-3.60	1.70	-0.00	0.06
ja	Toplina	-5.35	2.64	-0.00	0.11
	Vitalnost	-3.97	2.73	-0.00	0.06
	Status	-3.20	2.79	0.00	0.04
Regresija idealnih značajki na aktualne (rezidualizirani ideali)					
veza	Intimnost	-3.79	1.33	0.00	0.33
	Strast	-4.09	1.73	-0.00	0.18
partner	Toplina	-3.47	2.21	0.00	0.25
	Vitalnost	-3.63	2.46	0.00	0.12
	Status	-3.16	1.96	-0.00	0.08
ja	Toplina	-5.04	2.18	0.00	0.16
	Vitalnost	-3.08	2.30	-0.00	0.02
	Status	-3.79	2.25	0.00	-0.06

Napomena: negativniji reziduali upućuju na veće diskrepancije.

Prikaz ispitivanja odnosa među komponentama modela je organiziran na način da su prvo prikazane korelacije između aktualnih i idealnih značajki veze/ partnera/ sebe. Potom su prikazane korelacije direktnih i indirektnih mjera podudarnosti/ diskrepancije. Konačno, prikazane su korelacije mjera podudarnosti/ diskrepancije s idealnim i aktualnim značajkama veze/ partnera/ sebe.

Tablica 15 Korelacije između idealnih i aktualnih subskala procjene partnera i veze veze (N=222)

Subskale	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
1. IV Intimnost	-														
2. IV Strast	.25**	-													
3. AV Intimnost	.28**	.11	-												
4. AV Strast	.23**	.34**	.60**	-											
5. IP Toplina	.59**	.21**	.35**	.29**	-										
6. IP Vitalnost	-.01	.36**	.06	.21**	.11	-									
7. IP Status	.15*	.32**	.12	.24**	.29**	.48**	-								
8. AP Toplina	.25**	.07	.79**	.53**	.35**	.11	.12	-							
9. AP Vitalnost	.16*	.17*	.41**	.58**	.22**	.35**	.10	.48**	-						
10. AP Status	.18**	.10	.38**	.43**	.22**	.03	.17*	.44**	.41**	-					
11. IJ Toplina	.61**	.21**	.28**	.17*	.68**	.04	.20**	.33**	.16*	.23**	-				
12. IJ Vitalnost	.01	.27**	-.06	.10	-.01	.46**	.28**	-.07	.12	.04	.06	-			
13. IJ Status	.12	.19**	-.01	.12	.05	.22**	.40**	.00	.10	.16*	.21**	.42**	-		
14. AJ Toplina	.37**	.14*	.26**	.19**	.53**	.02	.23**	.15*	.10	.15*	.47**	-.07	.02	-	
15. AJ Vitalnost	.10	.21**	.06	.16*	.10	.33**	.19**	.05	.19**	.00	.12	.39**	.16*	.07	-
16. AJ Status	.09	.20**	.13	.12	.06	.18**	.35**	.07	.08	.10	.10	.13	.32**	.19**	.30**

* $p < .05$ ** $p < .01$

IV – idealna veza; IP – idealni partner; IJ – idealno ja

AV – aktualna veza; AP – aktualni partner; AJ – aktualno ja

Kao što se da primijetiti, idealne i aktualne značajke, koje se odnose na isti objekt procjene (veza/ partner/ ja) i istu dimenziju procjene (intimnost/ strast, odnosno toplina/ vitalnost/ status), značajno su povezane. Što se tiče dimenzija, (vlastite i partnerove) značajke topline su dosljedno povezane sa značajkama intimnosti veze, dok su vitalnost i status u pravilu povezani sa strašću. Također, postoje i korelacije između ideala intimnosti i strasti veze te ideala statusa i vitalnosti kod procjena i partnera i sebe te slabije korelacije ideala topline i statusa. Nadalje, sve aktualne značajke partnera i veze su povezane (npr. korelacija aktualne intimnosti veze s partnerovom aktualnom toplinom iznosi .79), dok je percepcija vlastitih aktualnih značajki u slabijoj korelaciji ili uopće nije u korelaciji s procjenom aktualne veze. Među prikazanim korelacijama idealnih i aktualnih značajki, naj snažnije su one koje se odnose na intimnost i toplinu, što nije čudno s obzirom na to da ove značajke dosljedno predstavljaju najvažniji set ideala. Primjerice, relativno je snažna korelacija između vlastitih i partnerskih ideala na dimenziji topline (i snažnija nego na drugim dimenzijama).

Tablica 17 Korelacije između indirektnih mjera diskrepancije i direktnih procjena podudarnosti

Indirektne podudarnosti		Direktne procjene podudarnosti								
		veza			partner			ja		
		int	strast	toplina	vitanost	status	toplina	vitanost	status	
Rezidualizirani/e	ideali	veza int	.02	.10	-.01	.11	.11	.27**	-.02	.12
		strast	-.08	.04	-.15*	.03	-.03	.05	.15*	.05
		toplina	.10	.24**	.02	.07	.04	.53**	.00	.17*
	partner	vitalnost	-.08	.02	-.08	.08	-.06	-.00	.22**	.15**
		status	.07	.19**	.05	.08	-.02	.19**	.13	.38**
		toplina	.21**	.17*	.21**	.14*	.22**	.06	.02	.01
	ja	vitalnost	-.06	.07	-.10	.05	.02	-.02	-.04	.12
		status	-.04	.10	-.03	.04	.13	.03	.05	.11
		int	.89**	.55**	.76**	.40**	.29**	.19**	.12	.10
	percepcije	veza	strast	.54**	.78**	.54**	.58**	.35**	.18**	.09
			toplina	.64**	.37**	.87**	.43**	.37**	-.05	.12
			status	.39**	.48**	.44**	.73**	.36**	.05	.07
partner		vitalnost	.39**	.39**	.39**	.30**	.78**	.06	-.03	
		status	.12	.09	.05	.01	.05	.63**	-.03	
		toplina	.10	.07	.08	.18**	.00	.14*	.72**	
ja	vitalnost	.10	.04	.07	.09	.14*	.17*	.22**		
	status	.10	.04	.07	.09	.14*	.17*	.22**		

*p<.05 **p<.01

Tablica 18 Korelacije između rezidualiziranih percepcija i rezidualiziranih ideala

Rezidualizirane percepcije	Rezidualizirani ideali							
	veza			partner			ja	
	int	strast	toplina	vitanost	status	toplina	vitanost	status
veza int	-.28**	-.16*	-.07	-.07	.02	.03	-.08	-.09
strast	-.01	-.34**	.04	-.11	.07	.04	-.03	.04
toplina	-.16*	-.17*	-.35**	-.08	-.04	.14*	-.08	-.03
partner vitalnost	.06	-.14*	.03	-.35**	-.14*	.13*	-.08	.02
status	.05	-.09	.03	-.19**	-.17*	.17*	.00	.08
toplina	.05	.01	.26**	-.01	.14*	-.47**	-.13	-.15*
ja vitalnost	.08	.07	.09	.11	.09	.07	-.39**	-.10
status	.01	.12	.02	.11	.23**	-.06	-.12	-.32**

*p<.05 **p<.01

Iz tablica 15 i 16 je vidljivo da su podudarnosti između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze snažnije povezane s rezidualiziranim percepcijama nego s rezidualiziranim idealima, kao indirektnim mjerama diskrepancije. Indirektne mjere podudarnosti za istu dimenziju i objekt procjene su međusobno slabo do umjereno povezane, ali su sve korelacije značajne, negativnog smjera. U nekim dosadašnjim istraživanjima su korištene rezidualizirane percepcije, radije nego rezidualizirani ideali, a što je objašnjeno većim interesom za efekte aktualnih značajki nego ideala (npr. Rodriguez, 2010). Rezidualizirane percepcije na odgovarajućoj dimenziji su povezane s direktnim procjenama podudarnosti iste dimenzije, a korelacije se kreću u rasponu od .69 do visokih .89, dok rezidualizirani ideali nisu povezani s odgovarajućim direktnim mjerama podudarnosti niti na jednoj dimenziji. Dakle, direktne procjene podudarnosti reflektiraju prvenstveno percepcije aktualnih značajki partnera i veze, odnosno direktne se procjene podudarnosti više oslanjaju na percepcije aktualnih značajki nego na procjene ideala.

Tablica 19 Korelacije između direktnih i indirektnih mjera (ne)podudarnosti i idealnih i aktualnih značajki veze i partnera (N=222)

veze	Značajke veze						Značajke partnera						Značajke sebe					
	idealne		aktualne		idealne		aktualne		idealne		aktualne		idealne		aktualne			
	intimnost	strast	intimnost	strast	toplina	vitalnost	toplina	vitalnost	status	vitalnost	toplina	vitalnost	status	vitalnost	toplina	vitalnost	status	
intimnost	.28*	.11	.93**	.54**	.34**	.06	.14*	.72**	.38**	.40**	.31**	-.02	-.01	.25**	.08	.10		
strast	.26*	.33**	.60**	.85**	.39**	.20**	.26**	.49**	.52**	.43**	.24**	.10	.11	.19**	.10	.07		
toplina	.21*	.04	.79**	.52**	.34**	.07	.11	.93**	.44**	.40**	.26**	-.07	-.01	.17*	.04	.06		
vitalnost	.24*	.24**	.45**	.62**	.23**	.36**	.13	.48**	.81**	.32**	.16*	.14*	.07	.08	.22**	.11		
status	.20*	.10	.33**	.36**	.18**	.07	.11	.41**	.37**	.79**	.27**	.02	.18**	.17*	.01	.19**		
toplina	.33*	.11	.27**	.21**	.54**	.02	.20**	.14*	.06	.09	.41**	.04	.09	.75**	.15*	.19**		
vitalnost	.01	.19**	.12	.15*	.05	.26**	.12	.13	.16*	-.01	.01	.27**	.13*	-.02	.77**	.25**		
status	.15*	.09	.14*	.11	.17*	.17*	.39**	.04	.09	.11	.13	.21**	.35**	.25**	.25**	.77**		
intimnost	.96*	.23**	.00	.07	.51**	-.03	.13	.03	.05	.07	.55**	.03	.13*	.31**	.09	.05		
strast	.18*	.94**	-.10	.00	.12	.31**	.25**	-.12	-.03	-.05	.16*	.25**	.16*	.09	.17*	.17*		
toplina	.53*	.20**	.09	.11	.94**	.08	.27**	-.00	.06	.08	.60**	.02	.06	.51**	.09	.04		
vitalnost	-.07	.32**	-.09	.01	.04	.94**	.47**	-.06	-.00	-.11	-.02	.44**	.20**	-.02	.28**	.17*		
status	.13	.30**	.06	.17*	.26**	.48**	.99**	.05	.03	-.00	.17*	.28**	.38**	.21**	.19**	.34**		
toplina	.49*	.16*	.17*	.09	.49**	.03	.11	.30**	.14*	.18**	.88**	.11	.22**	.00	.10	.02		
vitalnost	-.03	.20**	-.09	.04	-.05	.36**	.22**	-.10	.05	.04	.01	.92**	.39**	-.11	-.00	.01		
status	.10	.14*	-.06	.09	.04	.17*	.30**	-.02	.08	.13	.18**	.40**	.95**	-.05	.06	-.00		
intimnost	.00	.04	.96**	.55**	.20**	.06	.08	.75**	.38**	.35**	.11	-.06	-.05	.17*	.03	.11		
status	.16*	-.00	.60**	.94**	.23**	.09	.14*	.54**	.55**	.42**	.11	.01	.06	.15*	.10	.05		
toplina	.05	-.00	.71**	.46**	.00	.07	.02	.94**	.43**	.39**	.10	-.07	-.02	-.04	.01	.05		
vitalnost	.17*	.05	.42**	.54**	.20**	-.00	-.07	.48**	.94**	.42**	.16*	-.04	.03	.10	.08	.02		
status	.15*	.05	.37**	.40**	.18**	-.05	-.00	.43**	.40**	.99**	.20**	-.01	.09	.12	-.03	.05		
toplina	.09	.05	.15*	.12	.24**	.00	.15*	-.01	.02	.05	.00	-.11	-.09	.88**	.01	.16*		
vitalnost	.10	.12	.09	.13	.12	.16*	.08	.08	.16*	-.01	.11	-.00	-.01	.11	.92**	.27**		
status	.05	.14*	.14*	.08	.04	.12	.24**	.07	.05	.06	.04	-.00	-.00	.20**	.26**	.95**		

*p<.05 **p<.01

Iz tablice korelacija (tablica 19) je vidljivo da nisu sve mjere diskrepancije jednako povezane s idealnim i aktualnim značajkama partnera i veze. Direktne procjene podudarnosti su snažnije povezane s aktualnim nego s idealnim značajkama veze/ partnera/ sebe na odgovarajućim (istim) dimenzijama. Stoga je logična i veća povezanost direktnih mjera podudarnosti s rezidualiziranim percepcijama (koje odražavaju percepciju aktualnih značajki, kontrolirajući ideale, pa su i visoko povezane s aktualnim značajkama, a uopće nisu s idealima) nego s rezidualiziranim idealima (koji predstavljaju percipirane ideale, kontrolirajući aktualne značajke, zbog čega ti rezidualizirani ideali onda nisu povezani s aktualnim značajkama, dok je korelacija s idealima visoka) (v. tablicu 17).

Nadalje, neke korelacije između idealnih i aktualnih značajki s podudarnošću na različitim dimenzijama i uz različite objekte procjena su također značajne. U skladu s važnošću intimnosti, topline i povjerenja u kontekstu bliskih veza, značajke ovih dimenzija su generalno jače povezane s podudarnostima veze/ partnera/ sebe na različitim dimenzijama nego što su strast, vitalnost i status povezani s podudarnostima veze/ partnera/ sebe na različitim dimenzijama.

4.3. Ispitivanje odnosa značajki partnera i veze (idealnih/ aktualnih i podudarnosti između njih) i percepcije prava u vezi

Konačno, kako bi se odgovorilo na četvrti postavljeni problem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije između, s jedne strane idealnih i aktualnih značajki veze/ partnera/ sebe, direktne procjene podudarnosti između njih te indirektnih mjera diskrepancije između njih (rezidualizirane percepcije i ideali) i, s druge strane, različitih formi osjećaja prava i zasluga.

Tablica 20 Korelacije između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze, podudarnosti/diskrepancije između njih i percepcije prava u vezi (N=220)

			Asertivna prava	Usmjerenost na negativno	Visoka očekivanja	Osjećaj ograničenih prava	Osjetljivost	
Značajke veze	idealne	Intimnost	.31**	-.12	.18**	-.14*	-.01	
		Strast	.01	.04	.09	-.12	-.03	
	aktualne	Intimnost	.04	-.45**	.09	-.08	-.14*	
		Strast	-.04	-.40**	.03	-.13*	-.16*	
	podudarnost (direktne procjene)	Intimnost	.06	-.46**	.08	-.13*	-.16*	
		Strast	.00	-.43**	.03	-.18**	-.18**	
Značajke partnera	idealne	Toplina	.37**	-.10	.35**	-.10	.07	
		Vitalnost	.05	.05	.16*	-.23**	.02	
		Status	.19**	.11	.33**	-.15*	.18**	
	aktualne	Toplina	.09	-.36**	.06	-.05	-.05	
		Vitalnost	-.04	-.42**	-.03	-.16*	-.15*	
		Status	.06	-.30**	.05	-.07	-.15*	
		podudarnost (direktne procjene)	Toplina	.07	-.38**	.07	-.06	-.08
			Vitalnost	-.02	-.40**	-.00	-.19**	-.16*
			Status	.04	-.29**	.07	-.05	-.13
		Značajke sebe	idealne	Toplina	.34**	-.13*	.25**	-.03
Vitalnost	.01			.08	.20**	-.14*	-.04	
aktualne	Status		.04	.05	.12	-.00	-.04	
	Toplina		.35**	-.08	.39**	-.20**	.06	
	Vitalnost		.14*	-.01	.24**	-.22**	.11	
	Status		.10	-.01	.26**	-.18**	-.02	
	podudarnost (direktne procjene)		Toplina	.28**	-.07	.36**	-.19**	.03
			Vitalnost	.11	-.01	.19**	-.23**	.11
Status	.08	-.03	.26**	-.25**	-.03			
Indirektne procjene diskrepancije:								
Rezidualizirani ideali	veze	Intimnost	.31**	.01	.16*	-.12	.03	
		Strast	.03	.19**	.09	-.08	.02	
		Toplina	.36**	.03	.35**	-.09	.09	
	partnera	Vitalnost	.07	.21**	.18**	-.18**	.07	
		Status	.19**	.16*	.33**	-.14*	.21**	
		Toplina	.20**	-.11	.07	.07	-.02	
	sebe	Vitalnost	-.05	.09	.11	-.05	-.09	
		Status	.00	.05	.03	.06	-.03	
		Intimnost	-.05	-.44**	.04	-.05	-.14*	
Rezidualizirane percepcije	veze	Strast	-.05	-.44**	-.00	-.10	-.16*	
		Toplina	-.04	-.35**	-.06	-.02	-.08	
		Vitalnost	-.06	-.47**	-.09	-.08	-.17*	
	partnera	Status	.02	-.32**	-.01	-.05	-.18**	
		Toplina	.21**	-.01	.31**	-.21**	.06	
		Vitalnost	.15*	-.05	.17*	-.18**	.14*	
	sebe	Status	.09	-.03	.23**	-.18**	-.01	

*p<.05 **p<.01

Asertivna prava i visoka očekivanja su pozitivno povezana s idealima intimnosti, odnosno topline, kao i s vlastitom aktualnom toplinom (i podudarnošću na istoj dimenziji).

Očekivanja su, uz to, pozitivno povezana i s preostalim idealnim partnerskim te aktualnim i idealnim vlastitim značajkama (i podudarnošću vlastitih značajki s idealnima). Usmjerenost na negativno je u korelaciji s aktualnim značajkama veze i partnera te podudaranjem tih značajki i ideala, a korelacije su negativnog smjera. Ovaj faktor osjećaja prava nije u vezi s procjenama vlastitih značajki, za razliku od osjećaja ograničenih prava, koji je negativno povezan s percepcijom vlastite topline, vitalnosti i statusa, kao i s direktnom mjerom podudarnosti ovih i idealnih vlastitih značajki. Osjetljivost na razočaranja je negativno povezana s aktualnim značajkama veze i podudarnošću tih značajki i ideala.

Rezidualizirani ideali intimnosti veze/ topline partnera i sebe su pozitivno povezani s asertivnim pravima. Usmjerenost na negativno je umjereno negativno povezana s rezidualiziranim percepcijama značajki veze i partnera, ali ne i sebe. Visoka očekivanja su pozitivno povezana s rezidualiziranim percepcijama na vlastitim značajkama te rezidualiziranim idealima na partnerovim značajkama i značajkama intimnosti veze. Osjećaj ograničenih prava je u negativnoj vezi s rezidualiziranim percepcijama na vlastitim dimenzijama i rezidualiziranim idealima na partnerovim dimenzijama vitalnosti i statusa. Konačno, osjetljivost na razočaranja je u slabim negativnim korelacijama s rezidualiziranim percepcijama veze te nekih vlastitih i partnerovih značajki.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos između diskrepancije idealnih i aktualnih značajki partnera i veze i različitih komponenti percepcije prava u vezi. U skladu s tim, primijenjene su prevedene i adaptirane verzije skala za procjenu idealnih i aktualnih značajki partnera i veze te diskrepancije između njih, koje su originalno razvili Fletcher i sur. (1999) te Skale percepcije prava u vezi Tolmacza i Mikulincera (2011). U nastavku teksta su prikazani rezultati analiza u skladu s problemima.

5.1. Latentna struktura skala

U skladu s očekivanjima i dosadašnjim istraživanjima (npr. Fletcher i sur., 1999; Campbell i sur, 2001), rezultati analiza latentne strukture pokazuju da se procjene veze dosljedno grupiraju oko dvije dimenzije (intimnost-odanost i strast), a procjene partnerovih i vlastitih značajki oko tri dimenzije (toplina-povjerenje, vitalnosti-atraktivnosti i status-resursi), kako je i pretpostavljeno modelom idealnih standarda (Fletcher i sur., 1999). Ovakve

su strukture utvrđene i u zasebnim analizama prema spolu i aktualnom statusu veze (v. tablice 1-4 u Prilogu), pa se može zaključiti da predstavljaju robusnu soluciju koja vrijedi neovisno o nekim značajkama partnera (spol) i veze (aktualna ili bivša).

Nadalje, analizirana je latentna struktura Skale percepcije prava u vezi. Primijenjena je skala, uz originalne 33 tvrdnje, sadržavala i sedam dodanih, novih tvrdnji, uključenih s ciljem obuhvaćanja nepatoloških, socijalnih aspekata i pasivne dimenzije percepcije prava i zasluga, koja je opisana multidimenzionalnim modelom Zemojtel-Piotrowske i sur. (2015), a tvrdnje su se odnosile na dužnosti partnera, očekivanja od partnera i prava koja osoba ima u vezi. Faktorska analiza ove skale je polučila petofaktorsko rješenje. Dobiveni faktori nisu identični onima koje su u validacijama skale identificirali Tolmacz i sur. (2011) ili George-Levi i sur. (2014), ali su generalno u skladu s pretpostavljenom strukturom. Stoga su nazivi za pojedine faktore izvedeni razmatrajući sadržaj tvrdnji i faktore dobivene u analizama spomenutih autora. Faktor nazvan *asertivna prava* definiraju uglavnom dodane tvrdnje, koje predstavljaju adaptivni, zdravi oblik i stav o tome što osoba može i treba očekivati od veze i partnera. I u dosadašnjim provjerama faktorske strukture je utvrđen faktor koji podrazumijeva asertivnost, a tvrdnje koje su ga saturirale su se, u ovom istraživanju raspodijelile između faktora asertivnih prava i faktora *visokih očekivanja*. Naime, sve pretpostavljene tvrdnje za faktor očekivanja ga i definiraju, ali je on u ovom istraživanju dopunjen i još nekim tvrdnjama (koje se originalno odnose na asertivnost i osjetljivost), a koje također odražavaju traženje partnerove pažnje, razumijevanja i empatije te nespремnost za prilagođavanjem istoga. *Usmjerenost na negativno* je kao faktor utvrđen i ranije, a tvrdnje koje ga definiraju odražavaju osjećaj pretjeranih prava (Tolmacz i Mikulincer, 2011; George-Levi i sur. 2014). Nadalje, u ovom, kao i u ranijim istraživanjima (Tolmacz i Mikulincer, 2011; George-Levi i sur. 2014), četiri tvrdnje dosljedno formiraju isti faktor. Budući da tvrdnje opisuju ograničena prava, sumnju u vlastita prava i inhibicije izražavanja istih, faktor je nazvan *osjećaj ograničenih prava*. Konačno, *osjetljivost*, koju su George-Levi i sur. (2014) izbacili zbog korelacija sa svim drugim faktorima (utvrđenima i u ovom istraživanju), uglavnom se podudara sa sadržajem tvrdnji koje definiraju ovaj faktor u istraživanju Tolmacza i Mikulincera (2011). Veze između osjetljivosti i drugih faktora ipak nisu tako nelogične i iznenađujuće. Neke tvrdnje koje su originalno saturirale osjetljivost, u ovom istraživanju saturiraju druge faktore (npr. tvrdnja *Kad me partner/ica razočara i čini nezadovoljnim/nezadovoljnom, ne mogu prijeći preko toga*, koja u ovom istraživanju saturira usmjerenost na negativno; tvrdnja *Kad sam razočaran/a i nezadovoljan/na svojom vezom, to*

me jako boli, koja saturira asertivna prava). Jasno je da je određena doza osjetljivosti na razočaranja u vezi potrebna da bi osoba mogla definirati što zaslužuje i na što ima pravo te što može očekivati od partnera. U istraživanju George-Levija i sur. (2014) osjetljivost je bila najznačajnije povezana s asertivnim osjećajem prava i usmjerenošću na negativne aspekte partnera i veze, a Tolmacz i Mikulincer (2011) faktorskom analizom višeg reda pokazuju grupiranje faktora osjetljivosti, usmjerenosti na negativne aspekte i očekivanja partnerove pažnje i razumijevanja, u jedan faktor, koji odražava pretjerane osjećaje prava i zasluga u vezi te time u konačnici nude trofaktorsko rješenje, a koje je u skladu s teorijskim razmišljanjima o postojanju pretjeranog, ograničenog i normalnog (adaptivnog) osjećaja prava. George-Levi i sur. (2014), međutim, za razliku od Tolmacza i Mikulincera (2011), nude dvofaktorsko rješenje, grupirajući pretjerani i ograničeni faktor u jedan višeg reda, tzv. konfliktni osjećaj prava. Uz taj neadaptivni oblik, na višoj je razini i zdravi, asertivni osjećaj prava, kao sposobnost izražavanja potreba u romantičnim vezama na prikladan način, zajedno s primjerenim očekivanjima od partnera. U skladu s takvim rezultatima su i rezultati faktorske analize drugog reda, provedene na podacima u ovom istraživanju. Naime, kao što je vidljivo iz tablice 10 u Prilogu, utvrđena su dva faktora višeg reda. Prvi se odnosi na tvrdnje koje odražavaju asertivna prava i očekivanja, tj. zdravi, normalni i adekvatni oblik, dok se drugi faktor odnosi na tvrdnje koje odražavaju usmjerenost na negativne aspekte partnera i veze te osjetljivost na razočaranja, odnosno neadekvatni oblik. Tvrdnje faktora osjećaja ograničenih prava pokazuju tendenciju prema faktoru neadekvatnog osjećaja prava, sa zasićenjima u rasponu .35 do .44. Dakle, teorijska razmatranja o normalnom, pretjeranom i ograničenom osjećaju prava i zasluga, u konačnici, izgleda, mogu biti svedena na razlikovanje adaptivnog i maladaptivnog oblika. Određeni je stupanj ovog osjećaja nužan za normalan psihički razvoj i samopoštovanje, dok njegovo preuveličavanje i pretjerana inhibicija predstavljaju krajnosti s negativnim implikacijama, jer neadekvatan osjećaj prava i zasluga u vezi predstavlja i rizik za emocionalne i interpersonalne probleme (Tolmacz i Mikulincer, 2011).

5.2. Razlike prema spolu i statusu veze

U kontekstu romantičnih veza, okarakteriziranih intimnošću i toplinom, ljudi očekuju zadovoljenje takvih potreba i želja, kakve ne traže u drugim odnosima. Naša relacijska očekivanja, potrebe, želje i prava formiraju se pod utjecajem individualnih faktora, kulture i socijalnih normi, iskustava... (Tolmacz, 2011; Tolmacz i Mikulincer, 2011), Testiranje razlika između muškaraca i žena na samoprocjenama prava i zasluga u vezi, pokazuje da žene

postizu veće rezultate na subskalama asertivnih prava, visokih očekivanja, osjetljivosti i usmjerenosti na negativno (v. tablice 8 i 11). Rezultati su u skladu s nalazima Tolmacza i Mikulincera (2011), koji su također utvrdili da žene pokazuju veću asertivnost, usmjerenost na negativne aspekte partnera i veze i osjetljivost na razočaranja. Nadalje, pokazalo se i da žene, u odnosu na muškarce daju veće procjene za vlastite idealne i aktualne značajke na dimenziji topline te imaju i veću percipiranu podudarnost vlastitih aktualnih i idealnih značajki iste dimenzije. Uz to, žene imaju i veće procjene idealne intimnosti u vezi, kao i idealne topline i statusa partnera. S obzirom na to da žene, dakle, sebe kao partnericu procjenjuju pozitivnije na dimenziji topline nego muškarci te imaju veće ideale za vezu i partnera, možda i zato izvještavaju o većim vlastitim pravima i očekivanjima u vezi. Campbell i sur. (2001) ističu da pojedinci koji sebe procjenjuju superiornijima na pojedinoj dimenziji pridaju veću važnost idealnim standardima koji korespondiraju upravo s tom dimenzijom te imaju i manje fleksibilna očekivanja od partnera vezana za tu dimenziju. Budući da žene u prosjeku sebe doživljavaju sličnijima idealima topline nego muškarci, možda baš zato i očekuju od partnera više pažnje, brige i razumijevanja te su, logično, i osjetljivije na razočaranja.

Nadalje, kad je riječ o vlastitim značajkama topline, pokazalo se i da muškarci koji su u vezi sebe procjenjuju sličnijima idealima na ovoj dimenziji, što nije iznenađujuće, uzimajući u obzir općenitu važnost partnerskih veza u životima ljudi, koje su po prirodi okarakterizirane intimnošću te u kojima oni teže ostvariti relacijske potrebe i želje, stavljajući i najveći naglasak na idealne značajke intimnosti veze (Fletcher i sur., 1999) te partnerove topline i povjerenja (Fletcher i sur., 1999; Overall, 2005). Uz to, postoji i razlika u procjenama aktualne/ idealne veze i partnera s obzirom na status veze. Oni koji su trenutno u vezi su svoje partnere i veze, logično, procijenili pozitivnije nego oni koji su procjenjivali bivšu vezu i partnera.

5.3. Odnos između procjena idealnih i aktualnih značajki partnera/ veze

Nadalje, kako bi odnos između značajki ključnih za vezu i partnere bio što jasniji, određene su i korelacije među komponentama modela idealnih standarda. Pri tome su, uz rezultate direktnih procjena podudarnosti među idealnim i aktualnim značajkama veze/ partnera/ sebe, uzete u obzir i indirektne mjere, koje se oslanjaju na pristup kovarijanci (rezidualizirane percepcije i rezidualizirani ideali). Ovakav su pristup određenju podudarnosti/ diskrepancije već koristili neki autori (npr. Knee i sur., 2001; Overall, 2005;

Overall i sur., 2006; Rodriguez, 2010; Rodriguez, Hadden i Knee, 2015). Međutim, istraživanja koja uključuju različite načine određenja podudarnosti/ diskrepancija općenito su malobrojna, iako mogu pridonijeti razjašnjenju i razumijevanju odnosa među komponentama modela idealnih standarda. U dosadašnjim je istraživanjima dana prednost standardiziranim rezidualima iz regresije aktualnih značajki na idealne (npr. Overall, 2006; Rodriguez, 2010), zbog, teoretski, većeg interesa za efekte stvarnih nego idealnih značajki. Sukladno tome, ovim je istraživanjem potvrđena povezanost rezidualiziranih percepcija s direktnim procjenama podudarnosti na određenim dimenzijama i objektima procjene, dok rezidualizirani ideali zapravo nisu povezani s direktnim procjenama podudarnosti na odgovarajućim dimenzijama i objektima procjene. U skladu s tim, pokazalo se da su direktne procjene podudarnosti snažnije povezane s procjenama aktualnih značajki veze/ partnera/ sebe nego idealnih. Dakle, rezultati upućuju na to da direktne procjene podudarnosti reflektiraju prvenstveno percepcije aktualnih značajki partnera i veze. Stoga, ako se aktualne značajke kontroliraju prilikom određenja indirektnih mjera podudarnosti (odnosno odrede se rezidualizirani ideali, koji su stoga visoko povezani s procjenama idealnih značajki, a uopće nisu s procjenama aktualnih značajki), razumljivo je da će njihova povezanost s direktnom mjerom podudarnosti biti neznčajna. S druge strane, ako se kontroliraju ideali, rezidualizirane percepcije (koje su, dakle, visoko povezane s procjenama aktualnih, a uopće nisu s procjenama idealnih značajki) pokazuju (umjerenu do visoku) povezanost s direktnim podudarnostima. Nadalje, indirektno su mjere podudarnosti za istu dimenziju i objekt procjene međusobno slabo do umjereno, negativno povezane.

Rezultati pokazuju i da su idealne i aktualne značajke, koje se odnose na isti objekt procjene (veza/ partner/ ja) i istu dimenziju procjene (intimnost/ strast, odnosno toplina/ vitalnost/ status), značajno povezane. Pojedinci koji sebe procjenjuju pozitivnije na pojedinoj dimenziji, imaju i veće ideale za partnera na toj dimenziji, što je u skladu s očekivanjima i dosadašnjim istraživanjima (npr. Campbell i sur., 2001). Uz to, dobiveni rezultati su u skladu i s rezultatima Fletchera i sur. (1999), koji su utvrdili da su, kad je riječ o idealima partnera i veze, najsnažnije korelacije među dimenzijama koje mjere slične konstrukte. I ovo istraživanje potvrđuje da pojedinci koji visoko vrednuju toplinu i povjerenje kod idealnog partnera, također visoko vrednuju i postojanje intimnosti u vezi (dok je slaba povezanost s idealima strasti). Nasuprot tome, ljudi koji stavljaju veći naglasak na atraktivnost i fizički izgled te status idealnog partnera, visoko vrednuju i znakove strasti u vezi. Na sličan su način i vlastiti ideali povezani s idealnim značajkama veze.

Također je utvrđena značajna korelacija između ideala na različitim dimenzijama (uz isti objekt procjene). Dakle, pojedinci koji stavljaju veći naglasak na intimnost veze, stavljaju i veći naglasak na strast u njoj. Što se tiče partnerovih idealnih dimenzija, pokazalo se da su vitalnost i status međusobno pozitivno povezane. Uz to, postoji i slabija pozitivna povezanost topline sa statusom, ali ne i s vitalnošću. Ovakve su korelacije dobivene i na idealnim procjenama partnera i na idealnim procjenama sebe kao partnera. Dodatno, u skladu s podjelom ideala na intrinzične i ekstrinzične (Rodriguez, Hadden i Knee, 2015), pri čemu intrinzični objedinjuju kvalitete koje pridonose intimnosti, povjerenju i odanosti, dok se ekstrinzični vrednuju zbog njihove uloge u osiguravanju bogatstva, popularnosti ili odobravanja, logična je povezanost između procjena vitalnosti i statusa, kao ekstrinzičnih ideala, odnosno slabija/ neznačajna povezanost intimnosti (intrinzični ideal) sa statusom/ vitalnošću.

Što se tiče aktualnih značajki na različitim dimenzijama, pokazalo se da što je više intimnosti u vezi, više je i strasti; što su procjene partnera na jednoj dimenziji veće, i na preostale dvije dimenzije su veće; što osoba sebe smatra atraktivnijom, to i svoje resurse procjenjuje većima. Povezanost aktualne vlastite topline s aktualnim vlastitim statusom je slaba, a s vitalnošću neznačajna. No, sve su aktualne značajke partnera i veze, bez obzira na dimenzije, međusobno u pozitivnim korelacijama. Primjerice, što se partner percipira kao atraktivnija osoba, to se i veza doživljava strastvenijom, ali i intimnijom. Procjene partnerove topline i statusa su, slično tome, povezane i s intimnošću i sa strašću veze. S druge strane, percepcija vlastitih aktualnih značajki je u slaboj korelaciji ili uopće nije u korelaciji s procjenom aktualne veze, kao ni s procjenama aktualnog partnera. Imajući na umu navedene rezultate i pri razmatranju korelacija između procjena podudarnosti s idealnim/ aktualnim značajkama, razumljivo je da su direktne procjene podudarnosti između idealnih i aktualnih značajki veze u korelaciji s aktualnim značajkama partnera, ali ne i aktualnim značajkama sebe³ (osim na dimenziji topline). Dodatno, direktne procjene podudarnosti vlastitih značajki su, u pravilu, povezane s vlastitim aktualnim značajkama (više ili manje povezane – ovisno o dimenzijama), a uglavnom nisu povezane s partnerovim značajkama, dok su direktne procjene podudarnosti partnerovih značajki povezane s njegovim aktualnim značajkama (više ili manje, opet – ovisno o dimenzijama), a nisu povezane (ili su korelacije veoma slabe) s procjenama vlastitih značajki. Rezidualizirane percepcije slijede sličan obrazac korelacija kao

---

³ Napomena: kao što je već ranije spomenuto, direktne procjene podudarnosti su općenito snažnije povezane s aktualnim nego s idealnim procjenama.

direktne procjene podudarnosti, dok su rezidualizirani ideali povezani s idealnim značajkama, pogotovo ako je riječ o istom objektu procjene i istoj dimenziji.

Dakle, dobivenim se korelacijama između procjena aktualnih i idealnih značajki partnera i veze te podudarnosti među njima ukratko naglašava veća pozitivna povezanost direktne mjere podudarnosti, kao i rezidualiziranih percepcija, s aktualnim nego s idealnim značajkama veze/ partnera/ sebe. Indeksi podudarnosti veze su u snažnijim pozitivnim korelacijama sa značajkama partnera nego s vlastitim značajkama. Što su veći ideali na jednoj dimenziji, obično su veći i na drugim dimenzijama. Aktualne značajke različitih dimenzija su također u pozitivnim korelacijama, a ideali su općenito pozitivno povezani s aktualnim značajkama, pri čemu su, naravno, korelacije veće kada je riječ o dimenzijama koje mjere slične konstrukte.

5.4. Odnos idealnih i aktualnih značajki partnera i veze, diskrepancija između njih i percipiranih prava

Konačno, nakon što je razjašnjen odnos između idealnih i aktualnih značajki partnera i veze i podudarnosti između njih, utvrđene su i korelacije s osjećajima prava i zasluga u vezi. S obzirom na to da se diskrepancije između idealnih i aktualnih značajki često interpretiraju vezano za prava i zasluge osobe, provjeren je odnos (direktnih i indirektnih) mjera diskrepancija i različitih formi osjećaja prava i zasluga. Kao što je iz tablice 20 vidljivo, pojedinci koji su usmjereni na negativno u vezi, skloniji su većim procjenama diskrepancije između idealnih i aktualnih značajki veze i partnera, ali ne i vlastitih idealnih i aktualnih značajki. Ovakav je nalaz utvrđen i korištenjem direktnih procjena podudarnosti i korištenjem rezidualiziranih percepcija, kao indirektna mjera podudarnosti. Uz to, neovisno o procjenama vlastitih značajki, osobe koje svoju vezu i partnera doživljavaju manje pozitivno, teže razmišljanju o manama i pogreškama partnera, preispitivanju je li partner dovoljno dobar, dobiva li osoba ono što zaslužuje od partnera/ veze i sl. Također su se neke slabe negativne korelacije između osjetljivosti i nekih značajki veze i partnera pokazale značajnima. Primjerice, što je veća osjetljivost na razočaranja u vezi, to se i sama veza procjenjuje manje pozitivno i manje slično idealima. Dakle, u skladu s onim što se i očekivalo na temelju preliminarnog istraživanja (Ćubela Adorić i Miloš, 2015) pokazalo se da su negativnije procjene partnera i veze te percepcije diskrepancije aktualnih i idealnih značajki partnera i veze generalno povezane s većom usmjerenošću na negativno i osjetljivošću na razočaranja. Nadalje, očekivanja su, kao faktor osjećaja prava i zasluga, pozitivno povezana s percepcijom

vlastitih značajki. Dakle, što osoba sebe percipira pozitivnije i što više zadovoljava vlastite ideale, postavlja i veća očekivanja od partnera, bez namjere odustajanja od njih. Takva su očekivanja povezana i s idealnim značajkama partnera. Rezultati su u skladu s dosadašnjim istraživanjima koja pokazuju da u skladu s procjenama sebe i doživljajem vlastitih značajki, osoba postavlja i očekivanja od partnera (Campbell i sur., 2001; Fletcher i Overall, 2006). Pored toga, spomenuto preliminarno istraživanje (Ćubela Adorić i Miloš, 2015) je pokazalo da očekivanja prvenstveno kovariraju s nekim idealima partnera i veze, pri čemu su procjene partnerovih idealnih značajki topline i statusa bili značajni prediktori za očekivanja. Kao što je vidljivo iz tablice 20 i u ovom su istraživanju očekivanja povezana s procjenama partnerovih ideala. Asertivna prava, međutim, koja predstavljaju stav o tome što osoba kao partner generalno treba očekivati i na što ima pravo, u pozitivnoj su vezi s percepcijom idealnih značajki koje se odnose na toplinu i intimnost. Uz to je procjena podudarnosti vlastite topline pozitivno povezana s ovom formom osjeća prava i zasluga. Dakle, što više osoba zadovoljava vlastite ideale na dimenziji topline te što ima veće ideale za vezu i partnera na ovoj dimenziji, to će svoja prava procjenjivati većima. Budući da su ta prava opisana tvrdnjama koje se odnose na brigu, podršku i pažnju (npr. *Imam pravo očekivati da partner/ica bude uz mene; Imam pravo očekivati da partner ne zanemaruje moje potrebe i želje; Moj(a) partner/ica bi se trebao/la zauzimati za mene*), nije ni čudno da su povezana upravo s dimenzijama topline i intimnosti. Konačno, osjećaj ograničenih prava, odnosno inhibicija izražavanju vlastitih prava i zasluga u negativnoj je vezi s podudarnošću vlastitih aktualnih i idealnih značajki, kao i podudarnošću značajki veze. Drugim riječima, što osoba svoje vlastite značajke ili značajke veze procjenjuje negativnijima i manje sličnima idealima, to i svoja prava u vezi smatra manjima, i obrnuto. Što se tiče podudarnosti partnerskih značajki s idealima, utvrđeno je da, što osoba partnerovu vitalnost percipira sličnijom idealu, to više ograničava svoja prava u vezi (i obrnuto).

Dakle, rezultati sugeriraju da su individualne razlike u aktualnim i idealnim značajkama veze/ partnera/ sebe povezane s određenim formama osjećaja prava i zasluga u vezi. Što osoba percipira veću diskrepanciju vlastitih značajki, to ima i manja očekivanja, odnosno, više si ograničava vlastita prava. S druge strane, što partner i veza više odstupaju od idealnih značajki, to se osoba i više usmjerava na njihove negativne aspekte. Asertivna prava su uglavnom povezana s (idealnim) značajkama topline/ intimnosti, dok je osjetljivost generalno veća što su aktualne procjene partnera i veze nepovoljnije.

Zaključno, provedeno istraživanje nudi doprinos primjenom adaptiranih skala i analizom latentne strukture na uzorku hrvatskih ispitanika različitog statusa veze. Provjerom odnosa između komponenti modela idealnih standarda, uz uključivanje i direktnih i indirektnih mjera podudarnosti/ diskrepancije, postaje jasnija osnova socijalno-kognitivnih procesa na razini veze. Odnos između osjećaja prava u vezi i aktualnih i idealnih značajki partnera i veze te podudarnosti/ diskrepancije među njima do sada nije bio eksplicitno ispitivan, iako su nalazi o (ne)podudarnostima često interpretirani u terminima prava, zasluga i očekivanja, a kao što je prikazano, povezanost postoji.

5.5. Nedostaci i smjernice za buduća istraživanja

Budući da je istraživanje provedeno na prigodnom uzorku ispitanika iz populacije mladih, postavlja se pitanje mogućnosti generalizacije na širu populaciju. Odnos između komponenti modela idealnih standarda i različitih formi osjećaja prava i zasluga u vezi ne mora nužno biti isti kod ispitanika različite dobi. Možda stariji ispitanici, ili oni koji su duže u vezi već znaju što mogu očekivati od partnera pa su i stavove o vlastitim pravima tome prilagodili. Uz to, za regrutiranje ispitanika je korištena tehnika snježne grude, koja također može limitirati mogućnost generalizacije rezultata. Primjena takve tehnike se temelji na početnom odabira uskog kruga ljudi potrebnih karakteristika koji sami šire uzorak, upućujući istraživača na osobe koje bi također mogao ispitati, a jedan od problema vezanih za ovakav postupak je u tome da veće izgleda odabira imaju društveno otvorenije, poznatije i komunikativnije osobe (Milas, 2005). Pored toga, uzorak je definiran socijalnom mrežom istraživača, što također ograničava mogućnost generalizacije.

Nadalje, zbog korelacijske prirode istraživanja, nije moguće izvoditi kauzalne zaključke te smjer povezanosti ostaje neodređen. Također, podaci su prikupljeni kroz samo jednu vremensku točku, pa se ne može govoriti ni o razvojnim procesima ili promjenama u odnosu idealnih i aktualnih značajki i osjećaja prava i zasluga u vezi. Razvojna priroda adaptivne i neadaptivne dimenzije osjećaja prava ostaje nepoznata. Također postavlja se i pitanje razvoja i promjena ideala. Možda pojedinci, s vremenom i iskustvom prilagođavaju svoje ideale kako bi više odgovarali realnosti te ih možda mijenjaju u skladu s promjenama osjećaja vlastitih prava i zasluga. Uz to, budući da je riječ o bliskim vezama, dakle dijadnim procesima, svakako bi korisno bilo uključiti podatke oba partnera. Ostaje na budućim istraživanjima, na uzorcima drugačije dobi i u različitim fazama veze, da ispitaju dijadne

processe, odnos i implikacije pokazatelja modela idealnih standarda i različitih formi osjećaja prava u vezi.

6. ZAKLJUČAK

1. Analiza latentne strukture skala procjene idealnih i aktualnih značajki veze i partnera pokazala je da su u osnovi procjena veze dvije dimenzije (intimnost-odanost i strast), a da samoprocjene i procjene partnera kovariraju duž tri dimenzije (toplina-povjerenje, vitalnost-atraktivnost i status-resursi). Analizom latentne strukture Skale percepcije prava u vezi utvrđeno je pet faktora (asertivna prava, usmjerenost na negativno, visoka očekivanja, osjećaj ograničenih prava i osjetljivost), koji definiraju dva faktora višeg reda (adekvatni i neadekvatni osjećaj prava).
2. Žene u prosjeku, u odnosu na muškarce pozitivnije procjenjuju idealnu vezu (na dimenziji intimnosti) i idealnog partnera (na dimenzijama topline i statusa) te vlastite idealne i aktualne značajke topline i podudarnosti između njih. Muškarci u prosjeku imaju veće procjene partnerove aktualne vitalnosti i podudarnosti tih značajki s idealima. Muškarci percipiraju veću podudarnost aktualne i idealne strasti u vezi nego žene. Muškarci koji su u vezi, vlastitu aktualnu toplinu procjenjuju sličnijom njihovim idealima. Osobe koje su trenutno u vezi, u odnosu na one koji nisu, u prosjeku pozitivnije procjenjuju idealnu vezu/ partnera (samo na dimenziji intimnosti/ topline) i aktualnu vezu/ partnera te podudarnost između njih (na svim dimenzijama); vlastitu idealnu i aktualnu toplinu te podudarnost između vlastitih idealnih i aktualnih značajki topline. Žene u prosjeku postižu veće rezultate na subskalama asertivnih prava, visokih očekivanja, osjetljivosti i usmjerenosti na negativno nego muškarci, a oni koji nisu u vezi također daju veće procjene na subskali usmjerenosti na negativno.
3. Rezultati na skalama idealnih i aktualnih značajki, koje se odnose na isti objekt procjene (veza/ partner/ ja) i istu dimenziju procjene (intimnost/ strast, odnosno toplina/ vitalnost/ status), pozitivno su povezani. Procjene na skalama idealnih značajki koje mjere slične konstrukte su pozitivno povezane. Procjene aktualnih značajki veze i partnera su pozitivno povezane, dok procjene aktualnih vlastitih značajki ili nisu uopće ili su slabo povezane s procjenama značajki veze i partnera. Indirektne mjere diskrepancije za istu dimenziju i objekt procjene su međusobno slabo do umjereno, negativno povezane. Direktne mjere podudarnosti su snažnije povezane s rezidualiziranim percepcijama nego idealima te su snažnije povezane i s aktualnim nego idealnim značajkama veze/ partnera/ sebe.
4. Što osoba manje zadovoljava vlastite značajke, to ima i manja očekivanja, odnosno veći osjećaj ograničenih prava. S druge strane, što partner i veza više odstupaju od idealnih značajki, to se osoba i više usmjerava na njihove negativne aspekte, i obrnuto. Asertivna prava su uglavnom pozitivno povezana s (idealnim) značajkama topline/ intimnosti, dok je osjetljivost generalno veća što su aktualne procjene partnera i veze nepovoljnije.

7. LITERATURA

- Bishop, J. i Lane, R. C. (2002). The dynamics and dangers of entitlement. *Psychoanalytic Psychology*, 19(4), 739-758.
- Campbell, L., Simpson, J. A., Kashy, D. A. i Fletcher, G. J. O. (2001). Ideal standards, the self, and flexibility of ideals in close relationships. *Society for Personality and Social Psychology*, 27(4), 447-462.
- Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J. i Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure. *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29-45.
- Ćubela Adorić, V. i Miloš, I. S. (2015). Ideals, perceptions, and sense of entitlement in romantic relationships. Rad prezentiran na skupu IARR Mini-Conference on Self-Regulation and Close Relationships, 9-11. srpnja 2015., Amsterdam, Nizozemska.
- Eastwick, P. W., Luchies, L. B., Finkel, E. J. i Hunt, L. L. (2014). The predictive validity of ideal partner preferences: A review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 140(3), 623-665.
- Eastwick, P. W., Finkel, E. J. i Eagly, A. H. (2011). When and why do ideal partner preferences affect the process of initiating and maintaining romantic relationships? *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(5), 1012-1032.
- Fletcher, G. J. O. (2002). *The new science of intimate relationships*. Cambridge: Blackwell.
- Fletcher, G. J. O. i Overall, N. C. (2007). The self in intimate relationships: A social evolutionary account. U J. Forgas, M. G. Haselton i W. von Hippel (ur.), *Evolution and the Social Mind: Evolutionary Psychology and Social Cognition* (str. 195-209). Cambridge University Press.
- Fletcher, G. J. O. i Simpson, J. A. (2000). Ideal standards in close relationships: Their structure and functions. *Current Directions in Psychological Science*, 9(3), 102-105.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). Ideals, perceptions, and evaluations in early relationship development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(6), 933-940.

- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A., Thomas, G. i Giles, L. (1999). Ideals in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(1), 72-89.
- Gangestad, S. W. i Simpson, J.A. (2000). The evolution of human mating: Trade-offs and strategic pluralism. *Behavioral and Brain Sciences*, 23, 573-644.
- George-Levi, S., Vilchinsky, N., Tolmacz, R. i Liberman, G. (2014). Testing the concept of relational entitlement in the dyadic context: Further validation and associations with relationship satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 28(2), 193-203.
- Hannawa, A. F., Spitzberg, B. H., Wiering, L. i Teranishi, C. (2006). "If I Can't have you, no one can": Development of a Relational Entitlement and Proprietariness Scale (REPS). *Violence and Victims*, 21(5), 539-560.
- Holmes, B. M. i Johnson, K. R. (2009). Where fantasy meets reality: Media exposure, relationship beliefs and standards, and the moderating effect of a current relationship. U E. P. Lamont (ur.), *Social Psychology: New Research* (str. 117-134). New York: Nova Science.
- Horney, K. (1976). *Neuroza i razvoj ličnosti*. Titograd: Grafički Zavod.
- Horney, K. (1964). *Neurotična ličnost našeg doba*. Titograd: Grafički Zavod.
- Knee, C. R., Nanayakkara, A., Vietor, N. A., Neighbors, C. i Patrick, H. (2001). Implicit theories of relationships: Who cares if romantic partners are less than ideal? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 (7), 808-819.
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Overall, N. C. (2005). *Why do people try to change their intimate relationships? The regulation function of ideal standards*. Doktorska disertacija. Canterbury: University of Canterbury.
- Overall, N. C., Fletcher, G. J. O. i Simpson, J. A. (2006). Regulation processes in intimate relationships: The role of ideal standards. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 662-68.

- Preotu, I. D. i Turliuc, M. N. (2013). How do people choose their intimate partners? The Ideal Standards Model in romantic relationships – some answers and questions. *Psihologia Sociala*, 31, 61-73.
- Rodriguez, L. (2010). *When We Want Different Things: SelfMonitoring as a Moderator of the Ideal Standards Model*. Diplomski rad. Houston: University of Houston.
- Rodriguez, L. M., Hadden, B. W. i Knee, C. R. (2015). Not all ideals are equal: Intrinsic and extrinsic ideals in relationships. *Personal Relationships*, 22, 138-152.
- Simpson, J. A., Fletcher, G. J. O. i Campbell, L. (2000). The structure and functions of ideal standards in close relationships. In G. J. O. Fletcher & M. Clark (Eds.), *The Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes* (str. 86-106). Blackwell Publishing. Blackwell Reference Online, preuzeto 16.09.2015. s http://www.blackwellreference.com/subscriber/uid=/tocnode?id=g9780631212294_chunk_g97806312122946
- Tolmacz, R. (2011). Sense of entitlement in couple relationships: An attachment theory perspective. *The American Journal of Psychoanalysis*, 71, 37-57.
- Tolmacz, R. i Mikulincer, M. (2011). The sense of entitlement in romantic relationships-scale construction, factor structure, construct validity, and its associations with attachment orientations. *Psychoanalytic Psychology*, 28(1), 75-94.
- Zemojtel-Piotrowska, M. i sur. (2015). Measurement of psychological entitlement in 28 countries. *European Journal of Psychological Assessment*. U tisku.
- Zemojtel-Piotrowska, M. i sur. (2013). Materialism, subjective well-being, and entitlement. *Journal of Social Research and Policy*, 4(2), 79-91.

8. PRILOG

Tablica 1 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 2 zadana faktora subskala procjena veze u podskupini muških i ženskih ispitanika

čestice	Muškarci (N=98)						Žene (N=123)					
	Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost veze		Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost veze	
	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}
1.	.85	.02	.83	.32	.77	.41	.42	.17	.83	.17	.82	.30
2.	.84	-.02	.84	.37	.82	.36	.58	.16	.87	.27	.87	.27
3.	.84	.17	.85	.30	.82	.34	.63	.12	.78	.38	.82	.27
4.	.81	.05	.87	.19	.82	.36	.70	.04	.87	.15	.80	.26
5.	.79	.18	.74	.37	.83	.34	.74	.11	.82	.33	.78	.38
6.	.79	.22	.80	.27	.87	.21	.73	.11	.82	.31	.85	.24
7.	-.02	.80	.30	.85	.22	.82	.22	.76	.22	.86	.21	.90
8.	.06	.73	.43	.77	.37	.80	.25	.65	.35	.86	.26	.88
9.	.04	.61	.07	.70	.26	.68	.06	.60	.17	.67	.27	.62
10.	.32	.60	.42	.59	.43	.71	.24	.48	.45	.66	.38	.68
11.	.11	.52	.28	.45	.24	.63	.05	.48	.38	.29	.34	.45
12.	.06	.62	.27	.63	.29	.72	.01	.71	.20	.81	.20	.80
Svojevna vrijednost	4.17	2.68	4.66	3.31	4.65	3.88	2.65	2.42	4.74	3.58	4.55	3.78
% objašnjene zajedničke varijance	34.8	22.3	38.8	27.6	38.7	32.4	22.0	20.1	39.5	29.9	37.9	31.5

Tablica 2 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 2 zadana faktora na subskalama procjena veze u podskupini ispitanika koji su trenutno u vezi i koji trenutno nisu u vezi

čestice	U vezi (N=114)						Nisu u vezi (N=106)					
	Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost veze		Idealna veza		Aktualna veza		Podudarnost veze	
	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}	Γ_{F1}	Γ_{F2}
1.	.78	.08	.73	.16	.78	.19	.72	.05	.79	.14	.75	.28
2.	.87	.03	.84	.10	.77	.21	.69	.08	.80	.29	.85	.20
3.	.86	.05	.82	.11	.76	.21	.67	.23	.71	.36	.80	.16
4.	.76	.08	.82	.16	.73	.24	.86	.00	.84	.04	.79	.21
5.	.83	.11	.75	.25	.80	.24	.77	.21	.73	.30	.74	.27
6.	.77	.22	.78	.30	.68	.27	.79	.14	.73	.22	.84	.09
7.	.03	.78	.26	.85	.17	.86	.07	.83	.23	.85	.15	.88
8.	.04	.63	.39	.83	.29	.83	.12	.78	.29	.84	.27	.86
9.	.02	.61	-.04	.68	.21	.54	.05	.59	.06	.69	.08	.68
10.	.29	.64	.31	.58	.61	.41	.31	.44	.30	.66	.25	.73
11.	.03	.53	.13	.31	.24	.44	.17	.45	.28	.33	.18	.46
12.	.13	.65	.05	.71	.14	.66	.01	.67	.15	.76	.18	.81
Svojevna vrijednost	4.06	2.56	4.09	3.05	4.05	2.82	3.55	2.61	3.87	3.40	4.04	3.66
% objašnjene zajedničke varijance	33.8	21.4	34.1	25.4	33.7	23.5	29.6	21.8	32.3	28.4	33.7	30.1

Tablica 3 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 3 zadana faktora na subskalama procjena partnera u podskupini muških i ženskih ispitanika

čestice	Muškarci (N=98)									Žene (N=123)								
	Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost			Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost		
	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}
1.	.02	.73	.15	.18	.16	.79	.81	.15	.17	-.03	.64	-.01	.82	.13	.20	.80	.16	.25
2.	.03	.77	.10	.35	.17	.74	.82	.13	.28	.06	.73	-.00	.82	.09	.20	.81	.08	.27
3.	-.04	.66	.33	.22	.23	.70	.70	.18	.21	.05	.63	.06	.66	.19	.19	.65	.17	.26
4.	.10	.77	.01	.17	.25	.74	.82	.13	.04	.05	.72	.03	.77	.19	.10	.82	.02	.06
5.	.02	.68	.19	.31	.05	.66	.71	.16	.25	-.02	.61	.07	.69	.23	.21	.65	.18	.23
6.	.05	.78	.19	.26	.27	.77	.82	.25	.15	-.05	.72	.19	.83	.18	.23	.82	.13	.13
7.	.91	-.00	.23	.84	.17	.27	.23	.16	.78	.19	.05	.80	.13	.15	.87	.17	.20	.85
8.	.83	-.03	.31	.86	.15	.18	.21	.16	.87	.27	.03	.81	.14	.17	.81	.14	.17	.83
9.	.78	.02	.23	.79	.07	.20	.19	.12	.86	.29	.10	.78	.18	.16	.82	.20	.16	.83
10.	.75	.21	.15	.62	.07	.34	.27	.14	.59	.19	-.03	.54	.25	.22	.63	.25	.28	.61
11.	.13	.53	.07	.46	.25	.36	.59	.18	.38	.09	.26	.40	.33	.09	.41	.31	.03	.43
12.	.07	.12	.46	.42	.29	.30	.41	.21	.30	.13	.08	.38	.36	.27	.40	.29	.27	.40
13.	.18	.17	.83	.21	.77	.28	.25	.83	.17	.77	.15	.36	.29	.81	.25	.13	.78	.27
14.	.25	.10	.84	.06	.85	.17	.20	.84	.07	.75	-.08	.23	.21	.84	.19	.16	.79	.11
15.	.28	.14	.80	.07	.88	.10	.17	.82	.04	.84	.01	.25	.15	.89	.16	.12	.87	.18
16.	.50	.14	.50	.45	.52	.17	.12	.68	.49	.51	.05	.45	.25	.31	.42	.30	.35	.38
17.	.36	.31	.70	.13	.77	.17	.13	.82	.18	.89	.06	.21	.17	.84	.24	.11	.87	.17
18.	.20	.27	.34	.36	.51	.40	.35	.53	.41	.30	-.07	.29	.41	.31	.33	.44	.23	.25
svojsvena vrijednost	3.34	3.81	3.53	3.64	3.68	4.06	4.68	3.81	3.41	3.27	2.88	3.13	4.30	3.44	3.50	4.17	3.29	3.44
% objašnjene zaj. var.	18.5	21.2	19.6	20.2	20.5	22.5	26.0	21.2	19.0	18.2	16.0	17.4	23.9	19.1	19.4	23.2	18.3	19.1

Tablica 4 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 3 zadana faktora na skalama procjene partnera u podskupini ispitanika koji su trenutno u vezi i koji trenutno nisu u vezi

čestice	U vezi (N=114)									Nisu u vezi (N=106)								
	Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost			Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost		
	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}	Γ_{IF1}	Γ_{IF2}	f_{IF3}
1.	.28	.69	-.16	.75	.13	.03	.78	.17	.11	.69	.09	-.04	.13	.79	.11	.11	.76	.17
2.	.15	.75	-.09	.78	-.01	.23	.77	.02	.25	.78	.18	.01	.17	.77	.13	.07	.81	.18
3.	.27	.75	-.03	.59	.33	.19	.71	.20	.17	.51	.11	.02	.14	.65	.12	.14	.60	.18
4.	.05	.65	-.01	.57	.27	.06	.69	.16	.01	.82	.20	.02	.08	.78	.18	-.06	.83	-.04
5.	.01	.69	.07	.41	.10	.23	.51	.26	.22	.55	.01	.17	.20	.67	.18	.10	.64	.18
6.	.06	.80	.15	.72	.14	.20	.77	.16	.12	.72	.02	.12	.18	.80	.25	.19	.79	.03
7.	.32	-.11	.86	.17	.16	.87	.17	.10	.81	.13	.01	.82	.86	.08	.18	.24	.05	.79
8.	.35	-.01	.85	.24	.06	.86	.22	.08	.82	-.09	.11	.79	.80	.00	.27	.23	.05	.83
9.	.31	-.02	.83	.13	.12	.80	.20	.02	.85	.03	.14	.72	.82	.10	.11	.23	.02	.81
10.	.35	-.02	.61	.20	.28	.46	.15	.28	.52	.28	.15	.55	.66	.23	.07	.17	.21	.60
11.	.29	.10	.11	.51	.09	.31	.52	.08	.35	.62	.03	.23	.44	.25	.12	-.03	.30	.41
12.	.44	.16	.16	.45	.43	.11	.40	.35	.24	.12	.21	.16	.55	.32	.12	.08	.26	.47
13.	.78	.19	.34	.21	.85	.17	.20	.81	.07	.15	.85	-.01	.24	.28	.77	.78	.13	.31
14.	.79	.07	.27	.19	.87	.14	.14	.83	.07	-.06	.76	.16	.11	.19	.85	.83	.13	.05
15.	.87	.17	.24	.14	.88	.14	.24	.86	.04	.03	.75	.20	.06	.12	.90	.85	.07	.11
16.	.57	.13	.52	.26	.33	.47	.15	.49	.45	.08	.36	.37	.37	.17	.39	.46	.15	.39
17.	.86	.13	.28	.13	.84	.17	.18	.83	.07	.29	.78	.09	.22	.12	.78	.84	.07	.28
18.	.55	.06	.17	.33	.31	.24	.06	.43	.27	.28	.28	-.04	.25	.32	.43	.33	.38	.22
svojestvena vrijednost	4.24	3.29	3.25	3.43	3.69	3.03	3.80	3.62	2.30	3.53	2.89	2.46	3.44	3.85	3.39	3.31	3.73	3.24
% objašnjene zaj. var.	23.6	18.3	18.0	19.0	20.5	16.8	21.1	20.1	16.5	19.6	16.0	13.7	19.1	21.4	18.9	18.4	20.7	18.0

Tablica 5 Rezultati eksploratorne faktorske analize na skalama procjene diskrepancija partnera u podskupini ispitanika koji trenutno nisu u vezi (N=106)

čestice	r _{iF1}	r _{iF2}	r _{iF3}	r _{iF4}
1.	.11	.76	.11	.16
2.	.06	.81	.12	.15
3.	.13	.60	.15	.10
4.	-.06	.82	-.08	.06
5.	.09	.66	.18	.05
6.	.19	.79	-.01	.09
7.	.20	.11	.83	.11
8.	.20	.11	.87	.11
9.	.19	.07	.83	.15
10.	.17	.18	.46	.44
11.	.01	.20	.11	.69
12.	.12	.15	.16	.76
13.	.79	.08	.18	.37
14.	.81	.16	.12	-.11
15.	.84	.09	.16	-.04
16.	.45	.17	.40	.08
17.	.84	.05	.23	.19
18.	.33	.37	.16	.18
Svojstvena vrijednost	3.25	3.66	2.79	1.61
% objašnjene zajedničke varijance	18.0	20.3	15.5	8.9

Tablica 6 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 3 zadana faktora na skalama procjene sebe kao partnera u podskupini ispitanika muškog i ženskog spola

čestice	Muškarci (N=98)									Žene (N=123)								
	Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost			Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost		
	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}	r _{IF1}	r _{IF2}	f _{IF3}
1.	.06	.84	.05	.77	.02	.08	.71	-.11	.17	-.20	.54	.14	-.13	.70	.08	.11	.66	-.12
2.	.09	.88	.07	.70	.02	.07	.81	-.16	.16	-.13	.69	.11	-.05	.80	-.00	.09	.66	.05
3.	-.02	.79	.10	.71	.11	.21	.57	.10	.26	.25	.78	-.03	-.03	.77	.04	.14	.73	.15
4.	-.07	.71	.19	.77	-.02	.25	.74	-.09	.21	-.01	.70	.11	.16	.59	.10	.07	.47	.11
5.	-.07	.70	.17	.75	.06	.05	.77	-.02	-.07	.23	.53	-.18	.07	.45	-.05	-.03	.60	.14
6.	.04	.80	.08	.77	.05	.15	.77	.10	.18	.15	.69	-.01	.06	.73	.00	.05	.60	.19
7.	.92	-.03	.14	-.02	.93	.03	-.00	.89	.07	.32	.06	.77	.88	.08	.23	.19	.10	.91
8.	.92	.07	.07	-.06	.91	.09	.06	.86	.12	.25	.07	.87	.88	-.01	.20	.11	.12	.94
9.	.92	-.04	.14	-.08	.93	-.04	.03	.89	.06	.32	.02	.86	.90	-.00	.26	.19	.13	.91
10.	.48	-.08	.37	.06	.58	.17	-.00	.63	.09	.33	.09	.67	.49	.25	.42	.25	.21	.64
11.	.02	.07	.45	.14	.22	.02	.27	.17	.13	.37	.34	.31	.38	.03	.14	.20	.08	.43
12.	.25	.11	.47	.23	.24	.03	.27	.10	-.02	.52	.20	.28	.35	-.05	.19	.38	.02	.16
13.	.10	.12	.78	.07	-.03	.83	.07	.06	.86	.80	.07	.29	.23	.00	.70	.69	.12	.14
14.	.12	.25	.72	.21	.00	.81	.21	.03	.83	.74	.01	.20	.27	.07	.79	.81	.18	.18
15.	.07	.18	.69	.15	.09	.86	.25	.14	.82	.77	.03	.21	.12	.01	.80	.84	.07	.06
16.	.54	.10	.47	.39	.44	.16	.48	.25	.27	.64	.08	.44	.30	.05	.57	.56	.07	.26
17.	.07	.11	.61	.21	.10	.71	.13	.21	.77	.78	-.04	.32	.13	.00	.70	.73	.04	.11
18.	.20	-.11	.49	.03	.19	.33	.29	.33	.23	.42	-.06	.46	.31	.02	.57	.44	.08	.43
svojsvena vrijednost	3.21	3.91	3.12	3.70	3.27	2.89	3.71	3.07	3.09	3.96	2.83	3.47	3.27	2.88	3.29	3.25	2.49	3.60
% objašnjene zaj. var.	17.9	21.7	17.3	20.5	18.2	16.1	20.6	17.1	17.1	22.0	15.7	19.3	18.2	16.0	18.3	18.0	13.9	20.0

Tablica 7 Rezultati konfirmatorne faktorske analize s 3 zadana faktora na skalama procjene sebe kao partnera u podskupini ispitanika koji su trenutno u vezi i koji trenutno nisu u vezi

čestice	U vezi (N=114)									Nisu u vezi (N=106)								
	Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost			Idealni partner			Aktualni partner			Podudarnost		
	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}	r_{IF1}	r_{IF2}	f_{IF3}
1.	-.02	.89	.03	-.01	.77	-.02	-.08	.68	.02	-.13	.58	.22	-.08	.74	.17	.70	-.10	.26
2.	.06	.90	.05	.01	.77	-.01	-.06	.81	.09	-.11	.75	.16	-.02	.76	.04	.76	-.03	.20
3.	-.03	.83	.17	.02	.76	.09	.17	.63	.15	.20	.67	.01	.04	.73	.08	.55	.20	.26
4.	-.01	.72	.11	-.03	.71	.21	-.02	.66	.16	.12	.72	.02	.11	.69	.19	.69	.05	.17
5.	-.01	.68	.21	.00	.65	.07	.07	.67	-.01	.14	.53	-.21	.10	.64	-.04	.66	.10	-.06
6.	-.05	.81	.14	.02	.83	.12	.07	.73	.08	.13	.66	.13	.09	.67	-.03	.71	.22	.17
7.	.89	-.05	.20	.94	.01	.11	.90	.01	.14	.22	.14	.82	.89	.06	.12	-.03	.93	.09
8.	.92	-.03	.17	.89	-.05	.19	.92	.00	.12	.12	.19	.86	.90	-.01	.05	.08	.90	.06
9.	.93	-.01	.20	.94	-.06	.13	.92	.00	.16	.22	-.00	.84	.90	-.03	.06	.05	.90	.08
10.	.61	.02	.33	.54	-.01	.36	.56	-.07	.27	.29	-.03	.58	.54	.21	.24	.11	.73	.07
11.	.14	.10	.42	.20	.17	-.01	.22	.17	.21	.45	.21	.24	.41	-.04	.21	.19	.41	.12
12.	.33	.21	.42	.10	.15	.08	.13	.11	.15	.49	.09	.25	.49	.02	.24	.25	.18	.21
13.	.30	.18	.77	-.00	.03	.74	.17	.08	.78	.77	-.02	.13	.18	.11	.77	.18	.01	.70
14.	.17	.22	.75	.08	.12	.85	.12	.12	.85	.72	-.07	.12	.21	.13	.76	.20	.14	.81
15.	.22	.18	.78	.12	.03	.85	.15	.05	.84	.72	.00	.04	.08	.09	.80	.20	.07	.80
16.	.63	.04	.50	.38	.24	.58	.30	.15	.50	.64	.18	.25	.39	.25	.10	.40	.21	.32
17.	.25	-.00	.77	.15	.11	.66	.19	.02	.70	.67	.16	.09	.10	.07	.73	.12	.13	.78
18.	.55	-.10	.37	.35	.10	.50	.46	.10	.32	.48	.04	.07	.19	-.01	.34	.27	.29	.32
svojevstvena vrijednost	3.95	4.11	3.42	3.23	3.53	3.30	3.34	3.03	3.15	3.49	2.76	2.83	3.43	3.15	2.73	3.27	3.48	2.91
% objašnjene var.	21.9	22.8	19.0	17.9	19.6	18.3	18.5	16.8	17.4	19.4	15.3	15.7	19.0	17.5	15.2	18.1	19.4	16.1

Tablica 8 Rezultati eksploratorne faktorske analize na skalama procjene sebe kao idealnog i kao aktualnog partnera u podskupini ispitanika koji trenutno nisu u vezi (N=106)

čestice	Idealno ja				Aktualno ja			
	Γ_{iF1}	Γ_{iF2}	Γ_{iF3}	Γ_{iF4}	Γ_{iF1}	Γ_{iF2}	Γ_{iF3}	Γ_{iF4}
1.	.02	.61	.22	-.38	-.15	.74	.14	.17
2.	-.01	.78	.15	-.25	-.09	.76	.01	.19
3.	.12	.66	.01	.26	.10	.73	.12	-.14
4.	.10	.72	.02	.08	.14	.69	.21	-.05
5.	-.00	.50	-.21	.40	.11	.64	-.03	.00
6.	.02	.64	.13	.30	.11	.67	-.01	-.03
7.	.14	.13	.83	.19	.88	.05	.15	.21
8.	.12	.20	.86	-.02	.88	-.02	.08	.20
9.	.22	.01	.85	.01	.88	-.03	.09	.24
10.	.20	-.04	.59	.25	.40	.21	.21	.43
11.	.26	.17	.25	.54	.17	-.04	.12	.68
12.	.25	.04	.26	.66	.24	.02	.14	.71
13.	.74	-.02	.15	.22	.13	.10	.77	.14
14.	.74	-.06	.14	.09	.15	.12	.75	.17
15.	.77	.02	.06	.03	-.00	.08	.78	.21
16.	.56	.17	.27	.30	.42	.24	.13	-.01
17.	.74	.18	.11	-.02	.09	.06	.75	.03
18.	.49	.04	.09	.09	.29	-.02	.41	-.23
svojtvena vrijednost	3.05	2.74	2.89	1.52	2.97	3.14	2.71	1.52
% objašnjene zaj. var.	17.0	15.2	16.1	8.4	16.5	17.4	15.1	8.4

Tablica 9 Prikaz rezultata faktorske analize Skale osjećaja prava u vezi (n=226)

čestice	Γ_{iF1}	Γ_{iF2}	Γ_{iF3}	Γ_{iF4}	Γ_{iF5}
1.	.09	-.05	.32	.06	-.10
2.	.24	.06	.61	-.09	.05
3.	.13	.11	.52	.00	.25
4.	.29	.02	.57	-.10	.05
5.	.29	-.04	.56	-.06	.15
6.	.23	-.12	.57	.00	.13
7.	.35	.14	.44	-.19	.15
8.	.05	.07	.19	-.09	.52
9.	.06	.29	.48	.04	.33
10.	.71	-.06	.07	-.10	.01
11.	.03	.50	.12	.06	.45
12.	.18	.45	.27	.03	.34
13.	.05	.74	-.01	.11	.16
14.	.53	.05	.21	-.14	.10
15.	.17	.22	.02	.19	.46
16.	.22	.26	.08	.05	.76
17.	.39	.36	.13	-.06	.40
18.	.36	.04	.35	-.04	.24
19.	.01	.19	.21	.06	.29
20.	.80	-.04	.10	-.08	.09
21.	.29	.25	.36	.06	.41
22.	.02	.19	.20	.43	.23
23.	.51	.08	.20	.00	.11
24.	.12	.42	.08	-.09	.40
25.	.38	.14	.20	.08	.13
26.	-.10	-.10	-.24	.53	.03
27.	.08	.71	-.14	.02	.25
28.	.05	.01	.32	-.16	.10
29.	.44	.21	.23	.22	.17
30.	.30	.36	.45	.07	.25
31.	.08	.68	.20	.15	.03
32.	-.10	.19	-.09	.75	-.09
33.	.02	.19	.06	.27	.58
34.	.66	-.11	.20	-.04	.03
35.	.51	.20	.23	.04	.10
36.	.22	.28	.13	-.03	.28
37.	-.02	.66	-.05	.10	.15
38.	.04	.21	-.06	.63	.16
39.	.06	.75	-.02	.17	.18
40.	.58	.20	.19	.05	.02
Svojstvena vrijednost	4.17	4.15	3.40	1.82	3.05
Proporcija zajedničke varijance	10.4	10.4	8.5	4.6	7.6

Tablica 10 Faktorska analiza drugog reda na procjenama Skale percepcije prava u vezi (N=226)

čestice	S1	S2	P1	P2	P3	P4	P5
1.	.20	-.08	.00	-.03	.23	.11	-.12
2.	.53	-.04	.01	.02	.38	-.02	-.09
3.	.48	.14	-.07	.01	.32	.01	.07
4.	.55	-.06	.06	-.02	.33	-.04	-.05
5.	.56	-.03	.04	-.10	.33	-.00	.04
6.	.51	-.06	.00	-.16	.36	.07	.03
7.	.56	.03	.12	.06	.22	-.15	-.00
8.	.32	.25	-.08	-.05	.06	-.13	.33
9.	.46	.31	-.12	.14	.29	-.01	.10
10.	.46	-.12	.52	-.07	-.12	-.03	-.05
11.	.27	.51	-.07	.27	.02	-.06	.18
12.	.42	.41	.02	.24	.09	-.06	.10
13.	.13	.54	.00	.51	-.05	-.02	-.07
14.	.49	-.03	.34	.00	.00	-.09	-.01
15.	.25	.41	.07	.05	-.06	.11	.23
16.	.43	.53	.05	.01	-.08	-.06	.46
17.	.48	.36	.20	.16	-.06	-.13	.18
18.	.50	.08	.16	-.04	.13	-.03	.09
20.	.56	-.06	.58	-.07	-.14	-.02	-.01
21.	.54	.34	.07	.06	.13	.00	.19
22.	.17	.38	-.05	.05	.12	.34	.07
23.	.45	.04	.33	.02	.01	.03	-.04
24.	.31	.39	.01	.24	-.03	-.18	.17
25.	.38	.14	.23	.06	.03	.07	-.01
26.	-.27	.19	-.00	-.13	-.11	.47	.05
27.	.12	.56	.03	.48	-.16	-.13	.04
28.	.27	-.04	-.05	.00	.20	-.13	.02
29.	.44	.26	.25	.07	.05	.18	.01
30.	.55	.30	.08	.19	.21	.03	-.00
31.	.24	.43	.01	.49	.10	.04	-.19
32.	-.22	.35	-.00	.10	-.00	.64	-.16
33.	.21	.50	-.07	-.01	-.01	.16	.35
34.	.50	-.12	.44	-.13	-.00	.05	-.04
35.	.48	.12	.32	.10	.03	.05	-.07
37.	.06	.49	-.03	.46	-.07	-.04	-.05
38.	-.02	.44	.06	.07	-.05	.51	.01
39.	.13	.58	.01	.51	-.06	.03	-.07
40.	.47	.09	.40	.11	-.01	.07	-.13